

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA**

**NÁSILÍ JAKO PROJEV TRESTNÉ ČINNOSTI
MLADISTVÝCH**

Bakalářská práce

17. 8. 2009

Autor:	Tereza Grametbauerová
Vedoucí práce:	JUDr. Vladimíra Hájková

ABSTRACT

Violence as a manifestation of criminal activities of juveniles

Aggression and inclination to violent behaviour inhere in every one of us, not excepting children and juveniles. It is important to realize what aggression and violence are, and why and how they arise so that we are able to understand, control and explain the behaviour. When committed by juveniles, this behaviour is much more serious since juveniles, as persons who are not mature yet, often do not realize incurred consequences. The causes of violent behaviour are hidden in particular in their vicinity, in the environment in which they grow up and shape up. Thus it is very important to work with juveniles in order to prevent their violent behaviour. However, if the work is inefficient, a legal regulation not forgetting juveniles is needed. In rather serious cases it intervenes and attempts to remove incurred damage and prevent recurrence of unlawful conduct.

The objective of the research was to examine and confront violent criminal activities committed by juveniles and adults.

A qualitative method was used to obtain the results. It was a method of a directed interview with the respondents working in the criminality section, competent to speak about the issue due to their expert knowledge and experience.

The purpose of the work was to ascertain features and manifestations of violent criminal activities of juveniles and adults. Subsequently, these groups were compared in order to reveal existing conformities and differences that were disclosed in a part of the interviews.

The objective of the work was fulfilled. For confirmation or invalidation of the hypotheses that were raised in the part titled Discussion it would be suitable to interview a larger number of respondents.

ABSTRAKT

Násilí jako projev trestné činnosti mladistvých

Agrese a sklony k násilnému jednání jsou součástí každého z nás nevyjímaje děti a mladistvé. Je důležité si uvědomit co je agrese a násilí a dále proč a jak vznikají, abychom dokázali následně takovéto jednání pochopit, ovládat a vysvětlit. V případě mladistvých je toto jednání mnohem závažnější, jelikož jde ještě o nevyzrálé osoby, které si často neuvědomují vzniklé následky. Příčiny, které je k tomuto násilnému jednání vedou se ukrývají především v jejich nejbližším okolí, ve kterém vyrůstají a formují se. Je proto velice důležité, aby se s mladistvými pracovalo a předcházelo tak jejich násilnému jednání. Pokud ovšem je tato práce neúčinná, je zapotřebí zákona, který nezapomíná ani na mladistvé. Ve vážnějších případech zasahuje a snaží se odstranit vzniklé škody a zabránit opakování protiprávního jednání.

Cílem výzkumu bylo zkoumat a konfrontovat násilnou trestnou činnost páchanou mladistvými a zletilými pachateli.

K dosažení výsledků byla využita kvalitativní metoda. Šlo o metodu řízeného rozhovoru, který byl veden s respondenty z řad pracovníků působících na úseku kriminality, kteří jsou z hlediska svých odborných znalostí a zkušeností kompetentní o dané problematice hovořit.

Smyslem práce bylo zjistit, jaké jsou znaky a projevy násilné trestné činnosti mladistvých a zletilých pachatelů. Dále byly tyto skupiny porovnány pro odhalení existujících shod a rozdílů, které se v části rozhovorů ukázaly.

Cíl práce byl naplněn. Pro potvrzení nebo vyvrácení hypotéz, které byly v části Diskuze vyřčeny, by bylo vhodné, aby rozhovory byly vedené s větším počtem respondentů.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Násilí jako projev trestné činnosti mladistvých vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě/v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 17. 9. 2009

.....
podpis studenta

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí práce JUDr. Vladimíře Hájkové. Dále patří mé poděkování zúčastněným respondentům za spolupráci a v neposlední řadě mé rodině a blízkým lidem, kteří mě při práci podporovali.

OBSAH

	Úvod	8
1	Současný stav	9
1.1	Agrese a násilí	9
1.1.2	Vymezení pojmů agrese a násilí	9
1.1.3	Teorie agrese	10
1.1.4	Klasifikace agrese	14
1.1.5	Vymezení pojmu mladistvost a příčiny agrese u mladistvých	15
1.2	Psychologické pojetí zdrojů kriminálního jednání	17
1.2.1	Kriminalita jako důsledek impulsivního životního stylu	17
1.2.2	Kriminalita jako instrumentální chování	18
1.2.3	Kriminalita jako důsledek přizpůsobení se skupině	18
1.2.4	Kriminalita jako důsledek neadekvátních strategií při zvládání stresu	18
1.3	Kriminalita mladistvých	19
1.3.1	Charakteristika kriminality mladistvých	19
1.3.2	Struktura kriminality mladistvých	20
1.3.3	Právní úprava kriminality mladistvých v ČR	21
1.3.4	Recidiva a mladiství	24
1.4	Prevence kriminality	25
1.4.1	Charakteristika prevence kriminality	25
1.4.2	Primární prevence	26
1.4.3	Sekundární prevence	27
1.4.4	Terciální prevence	27
2	Cíl práce a hypotézy	28
2.2	Cíl práce	28

2.3	Hypotézy	28
3	Metodika	29
3.1	Použitá metoda výzkumu	29
3.2	Charakteristika souboru	29
4	Výsledky	32
5	Diskuze	53
6	Závěr	61
7	Seznam použitých zdrojů	64
8	Klíčová slova	69
9	Přílohy	70

ÚVOD

Bakalářskou práci na téma Násilí jako projev trestné činnosti mladistvých jsem si vybrala z toho důvodu, že jde o jeden z nejzávažnějších sociálně patologických jevů současnosti, tudíž jsem se o něm chtěla dozvědět více.

Agrese a násilí je velmi diskutované téma téměř ve všech oblastech společenského života. Zejména násilí konané dětmi či mladistvými se dotýká celé společnosti a dle mého názoru je mnohem závažnější než jakékoli jiné násilí.

Děti přicházejí na tento svět jako nevinné osoby. Když si toto uvědomím, napadá mě otázka: „Kde se v nich vlastně agrese a násilí bere?“

V teoretické části bakalářské práce se snažím tuto otázku poodhalit a osvětlit. Je důležité si uvědomit, co to vlastně agrese je, jaké má formy, kde se bere nebo jak vzniká. Dále mě zajímalo, jak se k problematice mladistvých staví zákon a jaké existují možnosti předcházení tomuto jevu. Jelikož nejsou mladiství ve svém věku ještě zcela psychicky a fyzicky vyzrálí, jejich vývoj a formování musí být usměrňováno, ať už po dobrém nebo po zlém. Dle mého názoru je toto vše velice důležité k fungování naší společnosti a hlavně k její další existenci, protože děti jsou naše budoucnost.

Na základě těchto poznatků se můj výzkum týkal zkoumání a konfrontování násilné trestné činnosti páchané mladistvými a zletilými pachateli. K objasnění této problematiky byli vybráni respondenti z řad pracovníků působících na úseku kriminality, kteří jsou z hlediska svých odborných znalostí a zkušeností kompetentní. Cíl byl naplněn pomocí metody kvalitativního výzkumu, a to metody řízeného rozhovoru.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Agrese a násilí

1.1.2 Vymezení pojmů agrese a násilí

Agrese je vlastně pouhé cizí slovo, nevyjadřující žádný zážitek nebo druh chování. Je spíše abstrakcí, zahrnující jisté emoční stavy a vnitřní impulsy k jednání, jako např. zlost, vztek, zuřivost, nepřátelství, pohrdání, to vše spojené s určitými představami nebo fantaziemi – někomu se pomstít, někoho zabít, zničit, pomluvit, znemožnit, jakož i s chováním, jímž je někomu způsobena újma, to vše většinou negativně hodnoceno, ačkoliv může být agrese i ve službách dobré (spravedlivé) věci (Poněšický, 2004, s. 22).

Agrese je emocionálně iniciované aktivní chování, které může být zaměřené nebo nezaměřené. Agrese patří k základnímu vybavení člověka, je to přirozená hnací síla, kterou je třeba usměrňovat. Je nepostradatelná pro lidský rozvoj, musí však být integrována do emocionálních, kontextuálních souvislostí lidského života, jinak působí destruktivně (Eva Malá, 2005, s. 7).

Psychologické pojetí agrese:

- útočné či výbojné jednání
- projev nepřátelství vůči urč. objektu
- úmyslný útok na překážku, osobu, předmět stojící v cestě k uspokojení potřeby (Hartl, Hartlová, 2000, s. 22)

Sociologické pojetí agrese:

Akt nepřátelství nebo útoku směřující vědomě k poškození druhého, k omezení jeho svobody a ke způsobení psychické nebo fyzické bolesti (Jandourek, 2001, s.16).

Z uvedeného plyne, že v psychologii je pojem agrese používán jako souhrnné označení pro rozličné formy chování. Kritéria, co je a co není agrese, se liší stejně jako teoretické modely výkladu agrese. Současně se všeobecně přijímá rozlišení mezi agresí a agresivitou. Agrese označuje vlastní pozorovatelné chování, agresivitou se rozumí určitá vnitřní pohotovost k agresivnímu jednání. Pojem agresivita vyjadřuje tedy vnitřní dispozici nebo osobnostní vlastnost. Zpravidla je chápána jako relativně trvalá a hůře měnitelná charakteristika osobnosti (Čírtková, 2004, s. 165).

V podobném smyslu jako je slovo agrese, se užívá slovo násilí, které vyjadřuje spíše způsob, jakým se agrese uskutečňuje (Říčan, 1995, s. 21).

Násilí je některými autory označováno jako nižší stupeň agrese. Jde o čin nebo činnost, kterou jinému působíme škodu, újmu, kdy ubližujeme – na zdraví, na majetku atd. Současné, modernější pojetí násilí chápe jako prostředek či způsob, jak donutit jedince či jinou sociální skupinu činit něco, co sami nechtějí, popřípadě znemožnit vykonávat něco, co by vykonávat chtěli (Krzák, 2008, s. 10).

1.1.3 Teorie agrese

Teorie agrese se snaží objasnit především zdroje agresivního jednání. Jinak řečeno, hledají odpověď na otázku proč a za jakých okolností se člověk chová agresivně (Čírtková, 2004, s. 166).

Dle Čírtkové (2004) existuje několik psychologických teorií vysvětlujících vznik a průběh agresivního chování. Žádná z nich sice nenabízí výklad univerzálně použitelný pro celou oblast agrese, ale vzájemně se doplňují a ve svém souhrnu poskytují přehlednou odpověď na základní otázku – odkud se agrese bere a zda a čím může být ovlivňována.

3 základní koncepce agrese:

- psychoanalytická teorie agrese
- frustrační teorie agrese
- lernteoretická koncepce agrese

Psychoanalytická teorie agrese

Dle Čírtkové (2004) tato teorie chápe agresivitu jako pudovou instinktivní složku osobnosti. Jako taková je člověku přirozeně dána a patří k jeho vnitřní vrozené psychické výbavě. Tato pudová tendence dynamizuje chování a prožívání a potencionálně zakládá na konflikty. Lze předpokládat, že agresivní člověk, u kterého je vystupňovaný pud agrese, bude jednat ve většině situací agresivně, protože agrese u něj navozuje uspokojení a redukci napětí.

Situační faktory zde sehrávají podřadnou roli, agrese není výrazně závislá na situačních faktorech. Tuto tezi lze vysvětlit i tak, že jedinec citlivě vyhledává situace, kde se nabízí možnost ventilace agresivity, protože pud obdobně jako potřeba tlačí na své uspokojení.

Je zřejmé, že psychoanalýza rozpracovává pojem agresivity. Agresivita zde přestává být obecně chápanou dispozicí a stává se pudem. Posun od obecné dispozice ke konkrétnímu pudu je podstatný, protože s sebou přináší značné rozdíly pro řešení mnoha praktických otázek, např. ovlivnitelnosti agrese. Zatímco obecný pojem dispozice je z hlediska ovlivnitelnosti neutrální a připouští možnost socializace i resocializace, pojem pudu indukce velmi omezené možnosti pro záměrné ovlivňování.

Psychoanalytické prvky interpretace se mohou uplatnit zejména v případech, kdy proběhlá agrese je na první pohled málo psychologicky srozumitelná, je nezřetelný účel agrese a na místě činu je patrný zvláštní psychologický rukopis pachatele.

I přesto, že se dnes psychologie přiklání spíše k názoru o naučitelnosti a reaktivní povaze agrese, nelze přehlédnout existenci výjimečných vyhraněných případů, kde lze aplikovat psychoanalytický postřeh o vrozenosti agresivního založení.

Teorie frustrace

Dle Čírtkové (2004) frustrační teorie nepředpokládá samostatný motiv (pud) agrese. Pokud jde o vnitřní pohnutky, může být agrese motivována jakoukoli potřebou (fyziologickou, sociální), jestliže je tato potřeba frustrována. Klíčový bod výkladu agrese představuje pojem frustrace. Označuje situaci, kdy uspokojení určitého motivu (potřeby) stojí v cestě různé překážky, které oddalují či znemožňují dosažení cíle. Není přitom rozhodující, zda jde o překážky vnější (např. nedostatek prostředků, nedostupnost cíle) nebo vnitřní, které pramení z jedince samého (např. nedostatečné schopnosti nebo dovednosti, současně působící protichůdné motivy). Pokud jedinec přiměřeným způsobem usiluje o nasycení aktualizovaných potřeb, hovoříme o jednání s obvyklým, normálním průběhem motivace. V takovém případě nejde o frustraci. Ta nastává teprve tehdy, jestliže jedinec reaguje na překážky nepřiměřeným způsobem.

Dle této teorie je agrese přirozenou a zákonitou reakcí na frustraci. Na druhé straně předvědecká zkušenost i vědecké poznání dokládají, že ne vždy a ne u každého jedince vede frustrace nutně k agresivním projevům. Ukazuje, že agrese není jedinou reakcí na frustraci. Mezi reakcemi na frustraci se objevují i jiné než agresivní vzorce chování. V tomto smyslu je reakce na frustraci individuální.

K dalším způsobům chování, kterými jedinec odpovídá na frustraci, patří například únikové chování nebo regrese (jde o návrat k primitivnějšímu způsobu chování, myšlení a celkového prožívání).

S uvedenými poznatky byla nucena se srovnat i frustrační teorie agrese. Její původní představa o bezpodmínečném spojení frustrace a agrese doznala proto korekcí a byla později opravena v tom smyslu, že agrese může být v chování jedince nahrazena i jinou odezvou na frustraci. A současně ne každá agrese má ve svém motivačním pozadí frustraci.

Frustrační teorii lze zhodnotit následujícím závěrem: Při úvahách o pravděpodobné motivaci zjištěné agrese je účelné zvážit možnost frustračních

vlivů. Jestliže však frustrační hypotézy nenasvědčují žádné okolnosti, je účelné zkoušet další výkladové modely.

Lernteoretická koncepce agrese

Dle Čírtkové (2004) tato koncepce přichází s předpokladem o absolutním vlivu prostředí na problematiku agrese. Produkované vzorce chování jsou osvojovány v průběhu socializace. Téměř veškeré chování je naučené a není důvod přisuzovat speciálně agresivnímu chování výjimečné postavení a aplikovat na něj odlišný model výkladu. Tak jako ostatní způsoby chování jsou i agresivní vzorce osvojovány v průběhu socializačních procesů. Člověk není vybaven vrozeným repertoárem agresivních projevů. A priori daný, biologicky podmíněný motiv agrese, navozující destruktivní jednání, je odmítán jako nepodložená konstrukce. Jedinec se nestává agresivním proto, že má vnitřně zakódované puzeň ničit a ubližovat (tj. pud agrese), nýbrž proto, že si v procesech učení osvojil agresivní vystupování. Veškeré agresivní projevy lze vysvětlit pomocí zákonitostí (sociálního) učení. Člověk se ve svém individuálním vývoji učí jednat agresivně či naopak být prosociální a konstruktivní. Záleží na vlivech prostředí, tj. na obsahu působení socializačních faktorů. Při vzniku a upevňování agresivních vzorců chování hrají podstatnou úlohu zejména mechanismy sociálního učení.

Podle lernteoretiků spočívá klíč k pochopení motivace agresivních jedinců v podrobném rozboru vlivů sociálního prostředí, které ovlivnily individuální vývoj osobnosti jedince. Vnitřní pohotovost k agresivnímu jednání se utváří v průběhu vývoje jedince. Původně přejímané a napodobované chování akceptovaných vzorců, které se svědčí při řešení různých situací a problémů, se postupně přetváří na stabilní, fixované strategie zvládání různých potíží. Tyto individuální osvojené strategie se stávají důležitým rysem osobnosti.

Lernteoretická pozice je sympatická svým optimismem ohledně měnitelnosti agresivních projevů. Co je naučené, lze také „odučit“ nebo přeučit. Ale stejně jako u předešlých teorií není schopna objasnit vše (např. proč ve

stejném prostředí se někteří jedinci kriminalizují, ale současně většina si agresivní vzorce chování neosvojuje v míře dosahující kriminální úrovně).

1.1.4 Klasifikace agrese

Všeobecně přijatá klasifikace agrese zatím neexistuje (Vevera, Uhrová a kol., 2002, s. 3). Rozlišujeme agresi konstruktivní, která slouží k separaci a individualitě, tj. etablování vlastní osobnosti a jejímu zdravému sebeprosazování, a destruktivní agresi, která vzniká v důsledku nepotvrzování vývojových kroků dítěte, nedostatkem empatie v jeho separačních úzkostech a zklamáních (Poněšický, 2004, s. 37).

Typy agrese:

Agrese emocionální (afektivní) – je charakteristická přítomností silné negativní emoce (většinou hněvu) a agrese není prostředkem, ale cílem sama o sobě, je často impulsivní.

Agrese instrumentální – agrese je prostředkem k dosažení vnějšího cíle, je založena na předem připraveném plánu a bývá vědomě kontrolována.

Agrese benigní – je fylogeneticky programovaná, obranná a slouží k přežití jedince i druhu a je nástrojem biologické adaptability. Jakmile pomine ohrožení, zaniká.

Agrese maligní – je krutá a destruktivní. Je specificky lidská, není fylogeneticky programovaná a neslouží biologickému přizpůsobování. Slouží člověku k uspokojení jeho žádosti a prožitku libosti, který mu přináší.

Autoagrese – je zaměřená vůči vlastní osobě.

Heteroagrese – je zaměřená vůči okolí (Fleischmann, 2001, s. 20).

Agrese přesunutá – je zaměřená proti organismu nebo objektu, který není zodpovědný za podněty, které spustily agresivní chování (Hartl, 1993, s. 8).

Agrese kriminální – je chování subjektu, které ohrožuje nebo porušuje zájmy chráněné trestním právem, při němž subjekt užívá fyzické síly nebo hrozby

fyzickou silou, často s cílem poškodit nebo destruovat objekt činnosti (Kuchta, Válková, 2005, s. 382).

Agrese predatorní – profesionální vrazi a lupiči, jimž slouží agrese k obživě. Patří sem i psychiatrickí pacienti, kteří násilně berou ostatním drobnosti (jako např. cigarety). K agresi dochází spíše plánovitě, bez podstatné emoční investice. Tento typ agrese je závislý na sociálních podmínkách.

Agrese ideologická – např. etnické vraždění na Balkáně nebo řádění fotbalových fanoušků v západní Evropě; hmotný zisk zde není zpravidla primární motivací.

Agrese pod vlivem alkoholu a drog

Agrese impulzivní – zpravidla bez hmotného zisku a bez plánování.

Agrese pod vlivem halucinací, bludů a jiných psychotických příznaků (Vevera, Uhrová a kol., 2002, s. 3).

1.1.5 Vymezení pojmu mladistvost a příčiny agrese u mladistvých

Podle tohoto zákona se rozumí mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku (Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, 2003).

Za mladistvého je možno považovat pachatele až dnem, který následuje po dni, kdy pachatel dovršil patnáctý rok věku. Proto osoba, která se dopustila činu naplňujícího jinak znaky některého trestného činu v den svých patnáctých narozenin, není pro nedostatek věku trestně odpovědná. Naproti tomu za mladistvého se považuje ještě ten pachatel, který spáchal provinění v den svých osmnáctých narozenin (Šámal, Válková a kol., 2004, s. 10).

Období mladistvosti spadá do adolescence, která je většinou datována od 15 do 20 let věku. Označuje se za období mezi dětstvím a dospělostí. Počátek je spojován s plnou reprodukční zralostí a v jejím průběhu se obvykle ukončuje tělesný růst.

V průběhu adolescence se diferencují citové zážitky a přibývá vyšších citů. Jde o období emoční lability, která v průběhu odeznívá (Macek, 2003, s. 9).

Dle Mádrové (1998, s. 99) rozlišujeme *vnější a vnitřní příčiny agrese*.

Mezi vnější příčiny patří podněty z okolního prostředí, které vyvolávají vztek a agresi, např.: nadávky spolužáka, ironické poznámky, zesměšňování, útok jiné osoby, apod.

Vnitřní příčiny jsou mnohem složitější, např.: psychická nezralost, sklon k impulzivitě, nedostatečné sebevědomí, komplexy méněcennosti, pocit, že dítě není milováno, chápáno, apod.

Agresivní signály chování jsou někdy voláním o pomoc. Děti mají často pocity méněcennosti, úzkosti selhání, mají pocit, že jsou nechtěné, že nenachází porozumění. V některých případech to může být tím, že rodiče děti příliš trestají, jsou na ně nepřiměřeně nároční a nedovolí dětem rozvíjet se svobodně. To vyvolává pocity méněcennosti, úzkosti, nízké sebevědomí.

Agresivní projevy u dětí s poruchou sebevědomí jsou časté u dětí deprimovaných (deprivací se rozumí takové frustrující situace, kdy se nedostává podnětů či předmětů nutných pro uspokojení potřeby), které vyrůstaly v ústavech nebo v citově chladné rodině. Jejich city zůstaly utlumeny, neumí navázat hlubší přátelský vztah, mají špatný prospěch a velké problémy s chováním ve škole. Nedaří se jim nejen ve škole, ale i později v životě a na své neúspěchy reagují agresí vůči okolí.

Příčinou agresivního chování jsou i frustrace, vyvolávající pocit křivdy, hněvu a nenávisti. Tyto stavy vznikají následkem např. překážek ve hře, nespravedlivého hodnocení ze strany spolužáků, rodičů, učitelů, neúspěchů při realizaci úkolů. Frustrace dítěte je i následkem blokády potřeby afiliace (družnosti, přilnutí), společenského uznání, samostatnosti a pod vlivem této frustrace vzniká přímá nebo nepřímá agrese. Frustrovaní jedinci bývají více agresivní než jedinci nefrustrovaní, zejména nachází-li jejich tendence k násilí podporu v modelech a vzorech, které mohou napodobovat. Tito jedinci rádi sledují agresivní filmy, přičemž to zase zvyšuje pravděpodobnost, že při nejbližší

příležitosti budou sami agresivní. Agrese potom může být vedena proti překážce uspokojení potřeby, např. proti osobě, která nechce něco dovolit. Pokud tato osoba je silná, mocná svým postavením nebo chráněná morálním cítěním frustrovaného jedince, potom se agrese obrací proti náhradním objektům, neboli dochází k přemístění agrese na vhodný objekt útoku, který je slabý, bezbranný, přestože nemá s frustrovaným nic společného.

Rozhodující skutečností pro vznik agrese je však vždy postoj dítěte k dobru a zlu. Je to klíčová otázka celého lidského života, která souvisí s tvorbou vědomí „kdo jsem a kam směřuji“. Záleží přitom na mravních zásadách a chování rodičů i na životních hodnotách, které hýbou společností.

1.2 Psychologické pojetí zdrojů kriminálního jednání

1.2.1 Kriminalita jako důsledek impulsivního životního stylu

Impulsivní osobnost se zpravidla utváří souhrou dispozic a prostředí. Jestliže osobnostně predisponované dítě vyrůstá v prostředí, kde panuje nedostatek náklonnosti, pozornosti a nedůsledná výchova ze strany rodičů, neosvojí si v rozhodujících vývojových etapách tradiční občanské hodnoty ani návyky sebekontroly. Často jde o rodiny rozpadlé anebo příliš velké, sociálně slabé a jejich členové mají nízkou vzdělanostní úroveň. Produktem všech těchto okolností bývá impulsivní jedinec.

Impulsivní jedinec se jeví jako odbrzděný, bez konvencí a zábran, je požitkářsky zaměřený, uspokojování vlastních potřeb je pro něj nejdůležitější životní záležitostí, proto postupuje bezohledně, bez výčitek a agresivně, je-li to nutné. Jeho názory a postoje jsou silně nekonformní, tzn. že odmítá školu, policii, usilovnou práci apod. V období puberty a adolescence ho toto osobnostní založení vhání do různých incidentů a konfliktů (Čírtková, 2004, s. 173-174).

1.2.2 Kriminalita jako instrumentální chování

Kriminalita jako instrumentální chování znamená, že kriminální jednání je účelové (instrumentální) a slouží jako prostředek k dosažení privátního žádoucího cíle. Zpravidla se uplatňuje v situaci, která je pro konkrétního jedince velmi důležitá, domnívá se, že může hodně získat anebo ztratit. Jestliže nemůže dosáhnout vytouženého cíle poctivým způsobem, nastupuje velké pokušení získat vytoužené nečestným anebo kriminálním jednáním. S instrumentální kriminalitou se můžeme setkat i u jedinců vzdělaných, s dobrým sociálním postavením, pocházejících ze zdravého rodinného prostředí (Čírtková, 2004, s. 174).

1.2.3 Kriminalita jako důsledek přizpůsobení se skupině

Jde o kriminální chování, které není z pohledu jednotlivce výsledkem spontánní, svobodné volby, nýbrž vyplývá ze sociálního tlaku členské skupiny a je podněcováno obavami či strachem jedince z nepříjemných důsledků v případě, že by odmítl vyhovět. U dětí a mladistvých mívá často podobu „skládání zkoušky odvahy“ anebo přijímacího rituálu při získávání plnohodnotného členství ve skupině (Čírtková, 2004, s. 175).

1.2.4 Kriminalita jako důsledek neadekvátních strategií při zvládání stresu

Vyskytují se trestné činy, ke kterým dochází proto, že pachatel není schopen danou situaci zvládnout anebo vyřešit svůj osobní problém. Prožívá situaci jako stresovou, cítí se stresován a neví, jak by měl dále postupovat. Z různých důvodů se to v předcházejícím vývoji nenaučil. Nejčastěji se jedná o situace či problémy vztahové, tedy o oblast mezilidských vztahů a jednání s druhými (jedinec neumí přiměřeně vyjadřovat své pocity, prosazovat se ve vzájemném jednání, navazovat kontakty, vyjadřovat své sexuální tužby, přirozeně se seznamovat s druhým pohlavím atd.) (Čírtková, 2004, s. 175).

1.3 Kriminalita mladistvých

1.3.1 Charakteristika kriminality mladistvých

Kriminalita je úhrn činů uvedených v trestním zákoně obvykle popisovaných podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu. V obecném slova smyslu je to zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti. Kriminalita mládeže je součástí celkové kriminality a zahrnuje jednání osob do věku 18 let, jehož důsledkem je překročení právních a společenských norem, což je charakteristické pro trestný čin. Osoby ve věku 15-18 let se označují jako mladiství a jsou ze zákona trestně odpovědní s jistým omezením (ICM NIDM MŠMT, 2005).

Pojem násilná kriminalita vychází ze způsobu provedení trestného činu a zahrnuje ty trestné činy, jejichž významnou charakteristikou je poškození, destrukce cílového objektu jednání (Kuchta, Válková a kol., 2005, s. 379)

Širším pojmem než kriminalita je delikvence, neboť označuje činnost porušující nejen právní, ale i společenské, tedy širší normy, takže se takové jednání vztahuje i na děti a mladistvé, kteří se tak stávají delikventy (ICM NIDM MŠMT, 2005).

Dle Kuchty, Válkové a kol. (1994) je nutné u mladistvých počítat s vysokou mírou latentní kriminality, tedy s tím, že delikventní chování je mezi dětmi široce rozšířeno a není považováno za něco neobvyklého.

Latentní kriminalita je tzv. skrytá kriminalita. Jde o tu součást kriminality, která vůbec nevyjde najevo a nestane se tak předmětem trestního stíhání. Latentní kriminalita tak značně zkresluje statistické údaje o zločinnosti, které shromažďují orgány činné v trestním řízení (jde o statistiky policejní, statistiky státního zastupitelství a statistiky soudní), které jsou vedle doplňujících šetření hlavními prameny pro získávání poznatků o stavu a vývoji zločinnosti (eprávo, 2002, s.1).

Zejména méně závažné, bagatelní delikty jsou u mládeže téměř normální záležitostí, ale pouze malá část z nich je odhalena a stíhána. Je pravděpodobné, že

tato skutečnost do určité míry souvisí s vyšší tolerancí společnosti vůči pachatelům méně závažných trestných činů z řad dětí a mládeže, neboť porušování práva je u dětí do jisté míry vnímáno jako normální, vývojově podmíněný jev (Kuchta, Válková a kol., 2005, s. 269).

Delikvence chlapců vůči děvčatům se pohybuje v poměru 3 : 1 až 9 : 1. To lze vysvětlit přirozenou agresivitou, zvýšenou brutalitou, soutěživostí, ochotou riskovat, snahou vyniknout a touhou po dobrodružství (Izera, 2002, s.1). Dle MVČR (2008) se na páchaní trestné činnosti podílejí děti do osmnácti let v porovnání se všemi pachateli 7%.

1.3.2 Struktura kriminality mladistvých

Ve struktuře trestné činnosti dětí a mládeže jsou nejvíce zastoupeny tyto trestné činy:

a. Trestné činy proti majetku, které jsou uvedeny v hlavě deváté trestního zákona. Jedná se zejména o trestný čin krádeže podle § 247 trestního zákona, neoprávněné užívání cizí věci podle § 249 trestního zákona, podvod podle § 250 trestního zákona, případně podílnictví podle § 251 trestního zákona, dále pak trestný čin poškození cizí věci podle § 257 a § 257b trestního zákona.

b. Trestné činy proti životu a zdraví, uvedeny v hlavě sedmé trestního zákona.

Tyto trestné činy jsou však zastoupeny až desetinásobně méně. Zde se jedná zejména o trestný čin vraždy podle § 219 trestního zákona, ublížení na zdraví podle § 221 a § 222 trestního zákona a rvačky podle § 225 trestního zákona.

c. Dále jsou zde zastoupeny trestné činy obecně nebezpečné podle hlavy čtvrté trestního zákona. Jedná se zejména o trestné činy na úseku drogové kriminality, kterými jsou: trestný čin nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle §§ 187, 187a, 188 trestního zákona a dále šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona.

d. Další skupinou trestných činů, na kterých se podílejí děti a mládež, jsou

trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti podle hlavy osmé trestního zákona, a to zejména trestný čin omezování osobní svobody podle § 231 trestního zákona, loupež podle § 234 trestního zákona, a případně vydírání podle § 235 trestního zákona. Zde jsou zastoupeny trestné činy mravnostního charakteru jako například znásilnění podle § 241 trestního zákona a pohlavní zneužívání podle § 242 trestního zákona.

e. *Hospodářské trestné činy* jsou uvedeny v hlavě druhé trestního zákona. Z těchto trestných činů se mládež podílí zejména na trestném činu porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi podle § 152 trestního zákona. Mezi hospodářské trestné činy dále řadíme trestný čin neoprávněné držení platební karty podle § 249b trestního zákona a podvodu dle § 255 trestního zákona.

V rámci struktury trestné činnosti dětí a mládeže jsou dále páčány trestné činy hrubě narušující občanské soužití, a to rasově motivované trestné činy, jako je trestný čin hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 trestního zákona a trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo omezování jejich práv a svobod podle § 198a trestního zákona. K této kategorii patří v poslední době poměrně rozšířený trestný čin mezi dětmi a mládeží, a to je trestný čin šíření poplašné správy podle § 199 trestního zákona. K této skupině dále patří trestný čin výtržnictví podle § 202 trestního zákona (Macák, 2009, s. 24-25).

1.3.3 Právní úprava kriminality mladistvých v ČR

Lidé se dopouštějí trestné činnosti v každém věku, nejvíce však v mládí a v rané dospělosti. Stávající česká právní úprava umožňuje trestně stíhat za přestoupení zákona jen mladistvé, kteří v době spáchání činu dovršili patnáct let. Mladiství, tj. ti kdo se podle naší legislativy pohybují ve věkovém rozmezí 15 – 18 let, trestně odpovědní jsou, nicméně sankce, které jsou jim ukládány, jsou méně

přísné než u dospělých (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 145). Trestné činy mládeže mezi 15. až 18. rokem označujeme za juvenilní delikvenci (Izera, 2002, s.1).

Definice trestného činu je uvedena v ustanovení § 3 odst. 1 a 2 trestního zákona: Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny trestním zákoně (§ 3 odst. 1). Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu (§ 3 odst.2).

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění (§ 6 zákona o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.). U mladistvých tento zákon vyžaduje, aby stupeň nebezpečnosti činu pro společnost byl vyšší než malý (Novotný, Vanduchová, 2007, s.109-110) .

Podle platného českého trestního zákona se vyznačuje každý trestný čin (každé provinění) těmito znaky:

a) *Nebezpečnost činu pro společnost* určitého stupně (tzv. materiální znak trestného činu).U dospělých pachatelů musí být nebezpečnost trestného činu pro společnost vyšší než nepatrná, u mladistvých pachatelů vyšší než malá.

Požadovaná nebezpečnost činu pro společnost je vyloučena v případech okolností vylučujících protiprávnost (nutná obrana, krajní nouze aj.) a v případech bagatelních deliktů.

b) *Znaky uvedené v zákoně* (formální znaky trestného činu):

- Typové znaky tvořící tzv. skutkovou podstatu trestného činu, které charakterizují individuální objekt trestného činu, jeho objektivní stránku, pachatele (subjekt), subjektivní stránku a jeho protiprávnost. Typovými znaky se od sebe navzájem odlišují různé typy (druhy) trestných činů.

- Obecné požadavky na subjekt (pachatele). Trestného činu se může dopustit pouze fyzická osoba, která je trestně odpovědná. Musí jít o osobu, která je starší patnácti let a která je v době činu přičetná. V případě mladistvého pak musí jít o osobu patřičně rozumově a mravně vyspělou (Novotný, Vanduchová, 2007, s. 110).

Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento trestný čin odpovědný (Zákon č.218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže).

Rozumová a mravnostní vyspělost má dvě složky, které se vzájemně ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého do značné míry celek. Obecně je složka rozumového vývoje charakterizována tak, že zahrnuje postupné individuální nabývání schopnosti pojmového myšlení, přičemž stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto myšlení. Za mravní vývoj osobnosti mladistvého se pak obecně považuje proces, v němž si osobnost mladistvého v průběhu individuálního rozvoje osvojuje normy chování, které platí v daném období rozvoje společnosti, a tyto přeměňuje na osobní a morální kvality (Šámala, Válková a kol., 2004, s. 44).

Dle Šámala, Válkové a kol. (2004) se u rozumové a mravnostní vyspělosti nejedná o tzv. okolnost vylučující trestní odpovědnost, nýbrž o tzv. podmíněnou či relativní trestní odpovědnost či přičetnost.

Zánik trestnosti a trestu

Dle trestního zákona (1961) zaniká trestnost činu z těchto důvodů:

- Zánik nebezpečnosti trestného činu pro společnost
- Účinná lítost
- Promlčení trestního stíhání
- Promlčení výkonu trestu
- Zahlazení odsouzení

Vzhledem k zásadě podpůrné role trestní represe rozšiřuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže důvody zániku trestní odpovědnosti (trestnosti) u mladistvých o zvláštní ustanovení o účinné lítosti, a to s ohledem na specifické rysy této věkové kategorie (Novotný, Vanduchová a kol., 2007, s. 505).

Dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (2003) zaniká trestnost činu z důvodu *účinné lítosti*, jestliže jde o trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, a jestliže mladistvý po spáchání činu dobrovolně odstraní nebo napraví vzniklý následek nebo se o to alespoň pokusí, hlavně pokud jde o náhradu škody. Dále pak pokud projeví svým chováním snahu po nápravě a čin, který spáchal nemá trvale nepříznivý následek pro poškozeného nebo pro společnost. Dále pak z důvodu *promlčení trestního stíhání* po uplynutí promlčecí doby, která je deset let, pokud jde o provinění, na který trestní zákon stanoví výjimečný trest, pět let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejmeně deset let, tři léta u ostatních provinění.

1.3.4 Recidiva a mladiství

„Recidiva“ je návrat, opakování něčeho, co již (často jen zdánlivě) minulo. V právní vědě tak označujeme opětovné spáchání trestného činu pachatelem, který již byl dříve pro jiný trestný čin odsouzen. „Recidivistou“ je tedy ten, kdo se dopouští recidivy trestného činu (Němcová, 2007, s. 4).

Nebezpečnost recidivy pro společnost je podmíněná především těmito charakteristikami recidivy: 1) recidiva se vysoce podílí na celkovém počtu spáchaných trestných činů 2) většinou se jedná o společensky nebezpečné, kvalifikované trestné činy 3) tyto činy jsou hůře odhalitelné a dokazatelné z toho důvodu, že recidivisté znají metody práce orgánů činných v trestním řízení 4) recidivisté ve výkonu trestu odnětí svobody negativně působí na osoby dosud netrestané 5) ani předchozí odsouzení nemělo na recidivisty pozitivní vliv a nevedlo k nápravě (Němcová, 2007, s. 4).

Dle Izery (2002) dochází u 30% mladistvých k recidivě, protože se neadaptují na běžný život a jejich kriminální kariéra je otevřená.

Hlavní příčinou recidivy u mladistvých delikventů je nesprávná socializace, v jejich případě lze mluvit o nepřizpůsobení se a nepřizpůsobivosti, jde-li o trvalejší dispozici. Život mladistvým přináší permanentní požadavek na

přizpůsobení. Neexistuje přizpůsobení definitivní, musí být dynamické a je základní funkcí osobnosti jedince (Izera, 2002).

1.4 Prevence kriminality

1.4.1 Charakteristika prevence kriminality

Prevence obecně představuje předcházení delikventnímu jednání u celé populace dětí. Z hlediska zájmové oblasti a se zaměřením na část populace dětí a mládeže, kde se prevence provádí, můžeme rozeznávat prevenci primární, sekundární a terciární a dále prevenci sociální, situační a prevence viktinnosti.

Situační prevence je v současnosti nejpoužívanějším druhem prevence u policie a znamená soubor opatření, která snižují možnost spáchání trestného činu a zvyšují pravděpodobnost dopadení pachatele. Znamená to, že se výkon služby směřuje do míst, kde je toho potřeba. Tento druh prevence směřuje na osobu pachatele a příčiny kriminality.

Sociální prevence ovlivňuje proces socializace jedince se zaměřením na rodinu, školství, zaměstnanost apod. Tento typ prevence se nejvíce orientuje na děti a mládež, kdy se jedná o jakousi nepřímou strategii prevence delikventního chování. Z hlediska výsledků lze říci, že tento typ prevence je těžko dokazovatelný, neboť působí v delším časovém období.

Prevence viktinnosti znamená pomoc obětem trestných činů. Tento typ prevence je založen na bezpečném chování a cílem je tedy to, aby se jedinec nestal právě obětí trestného činu.

Oblast prevence má své metody, které se opírají o metody psychologické, pedagogické, sociologické, ale i o metody politiky, reklamy a marketingu. Cíle prevence se různí podle toho, zda se jedná o prevenci primární, sekundární nebo terciární.

Cílem prevence v nejobecnějším pojetí je zamezení vzniku nežádoucího jevu, ke kterému se prevence vztahuje a následná případná minimalizace tohoto jevu, pokud již nastal. Mezi nejčastější sociálně nežádoucí jevy patří závislosti na návykových látkách, gamblerství,

šikana, kriminální jednání, rasismus, promiskuita, předčasná sexualita a řada dalších.

Dosažení základního cíle prevence se děje stanovováním různých dílčích cílů, které by k tomuto stavu měly směřovat. Podle odborníků z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy se velmi často pracuje v projektech s rizikovými faktory osobnosti vztahujícími se k pravděpodobnosti vzniku nežádoucího chování. Můžeme se setkat s cíli preventivních opatření, jako je zvýšení sebevědomí u cílové populace, zvýšení komunikačních dovedností nebo dosažení dovednosti odmítat nabízené nežádoucí chování apod. Při posuzování těchto cílů je vždy důležité vycházet z kritéria jejich dopadu a z jejich možnosti ovlivnit postoje a chování cílové populace (Vrátný, 2008, s.).

1.4.2 Primární prevence

Primární prevence dětské kriminality je zaměřena na široké pozitivní ovlivňování hodnotové orientace dětí od nejnižšího věku až po dospělé. Zahrnuje výchovné, vzdělávací, osvětové a poradenské aktivity, přičemž zvláštní pozornost je věnována pozitivním aktivitám zaměřeným na volný čas. Primární prevence působí plošně v tom smyslu, že působí na každého, aniž by brala v úvahu stupeň jeho kriminálního ohrožení nebo kriminální rizikovosti. Prostřednictvím hospodářské, sociální, kulturní a právní politiky se snaží působit na příčiny kriminality.

Konkrétní příklad primární prevence můžeme vidět v tom, když například městská výstavba bude plánována a koncipována tak, aby sídliště byla plnohodnotnou částí města, aby měla dostatek obchodů, služeb, škol, hřišť a jiných zařízení pro aktivity ve volném čase, nebyla jenom noclehárnami, dále aby

lidé bydleli v domech, které by se mohly stát jejich domovy a nikoli v betonových obytných silech a aby mohlo vzniknout sociální prostředí umožňující dobré sousedství, i přiměřenou a přijatelnou sociální kontrolu.

Další příklad primární prevence pochází ze strany státu, který by se měl postarat o prosazení právního řádu a o rychlé a správné fungování státních kontrolních instancí, čímž posílí u většiny občanů důvěru v právní řád a vytvoří příznivou atmosféru pro jeho respektování (Němeček, 2008, s. 33-34).

1.4.3 Sekundární prevence

Sekundární prevence se zabývá rizikovými jedinci a skupinami osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti (specializovaná sociální péče), na sociálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, gamblerství, povalečství, vandalismus, interetnické konflikty, dlouhodobá nezaměstnanost) a příčiny kriminogenních situací (MVČR, 2008).

1.4.4 Terciální prevence

Terciální prevence je zaměřena na předcházení recidivě (opakování) trestné činnosti a viktimologické recidivě u oběti. Orientuje se na jednotlivce a skupiny, kteří se již v minulosti dopustili trestné činnosti a na osoby, jež se již v minulosti staly oběťmi trestných činů. Také v tomto případě jde o přímou strategii prevence kriminality (Řehoř, 2007, s. 32).

2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíl práce

Cílem práce je zkoumat a konfrontovat násilnou trestnou činnost páchanou mladistvými a zletilými pachateli.

2.2 Hypotézy

Hypotézy budou až výsledkem šetření, jelikož se jedná o kvalitativní výzkum.

3 METODIKA

3.1 Použitá metoda výzkumu

Pro výzkum mé bakalářské práce byla použita kvalitativní metoda. Šlo o metodu řízeného rozhovoru, který byl veden s respondenty z řad pracovníků působících na úseku kriminality, kteří jsou z hlediska svých odborných znalostí a zkušeností kompetentní o dané problematice hovořit. V rozhovoru jsem se dotazovala respondentů celkem na 13 otázek. První dvě z nich se týkaly identifikace jejich profese a praxe v oboru a následujících 11 otázek bylo již zaměřeno na danou problematiku. Veškeré otázky byly otevřené.

Rozhovor se zabýval okolnostmi předcházejícími trestný čin, samotným trestným činem a následnou recidivou trestné činnosti jak u mladistvých, tak u zletilých pachatelů.

K zaznamenávání odpovědí respondentů jsem využila záznamového archu.

Došlo k modifikaci metody z původní formy dotazníku na rozhovor a to z důvodu nesprávně určené metody získávání dat u kvalitativního výzkumu. Rozhovor byl zvolen z důvodu pro mě příjemnějšího jednání tváří v tvář s lidmi.

3.2 Charakteristika souboru

Řízený rozhovor byl veden celkem s 10 respondenty z řad pracovníků působících na úseku kriminality (kriminalisté Policie ČR, úředníci Probační a mediační služby ČR, soudci, státní zástupci a advokáti), kteří jsou z hlediska svých odborných znalostí a zkušeností kompetentní podávat informace k dané problematice. Tito respondenti byli osloveni po dvojicích, aby při tomto výzkumu zastupovali své profese.

Charakteristika jednotlivých profesí:

Policie ČR byla jako ozbrojený bezpečnostní sbor České republiky zřízena zákonem č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Její postavení v současné době upravuje zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku veřejného pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropských společenství nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu. Policie ČR je podřízena Ministerstvu vnitra ČR (Policie ČR, 2008).

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.

Integrace pachatele – Probační a mediační služba usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.

Participace poškozeného – Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

Ochrana společnosti – Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním

řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření (PMS ČR, 2009).

Úkolem *soudce* je zajišťovat spravedlnost formou soudních rozhodnutí v jednotlivých případech. Jeho základní činností je rozhodování o právech, povinnostech a právem chráněných zájmech osob, organizací a státu, o vině obžalovaného a ukládání trestů nebo jiných opatření (Průvodce světem povolání, 2007).

Státní zástupce (dříve též *státní návladní* nebo *prokurátor*) je stranou trestního řízení, která podává obžalobu a vystupuje pak před soudem (Iuridictum, 2009).

Advokát je podnikatel, který (zpravidla) za úplatu poskytuje právní služby, při své činnosti je ale vázán řadou povinností. Tyto povinnosti jsou stanoveny zákonem o advokacii (zákon č. 85/1996 Sb.), v jiných předpisech státu a v předpisech vydaných Českou advokátní komorou (jejich seznam je rovněž na www.cak.cz). Tyto povinnosti vyjadřují veřejný zájem na tom, aby právní služby byly poskytovány kvalitně, aby advokáti se svými klienty jednali v souladu s právem a aby advokacie jako povolání požívala ve společnosti přiměřenou úctu. Advokát je fyzická osoba, která musí být zapsaná u České advokátní komory (Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2008, s. 3).

4 VÝSLEDKY

Respondent číslo 1

Identifikační údaje respondenta: úředník Probační a mediační služby ČR, 5 let praxe

Okruh číslo 1 – charakter spáchaného násilného trestného činu

a) mladiství

Dle respondenta se mladiství dopouštějí hlavně trestných činů loupeže, výtržnictví a ublížení na zdraví, z toho za nejzávažnější považuje ublížení na zdraví. „Při tomto trestném činu újma nevzniká jen na hmotném majetku, nýbrž na lidském zdraví, které já považuji za nejcennější.“ S tímto souvisí i respondentem míněné objekty násilného trestného činu, kterými jsou u mladistvých vrstevníci a mladí dospělí, především mužského pohlaví. „Velice často se setkávám s ublížením na zdraví, ke kterému dochází při potyčkách mladistvých na diskotékách, a to hlavně u mužského pohlaví. Respondent uvedl jako prostředek, kterým je trestný čin spáchán, jednoznačně tělo pachatele. „Nejčastěji jde o to, že se poperou pěstmi.“

b) zletilí

„Zletilí se dopouštějí ve větším rozsahu závažných násilných trestných činů, jako je vražda, znásilnění, pohlavní zneužívání, ublížení na zdraví, výtržnictví, vydírání, týrání, domácí násilí atd.“ Dle respondenta je nejzávažnější vražda, a to z fatálního následku. Na rozdíl od mladistvých vidí respondent u zletilých objektem násilného trestného činu jejich nejbližší okolí, které nejčastěji vzbuzuje u pachatele agresi. „Zletilí pachatelé se již nebojí použít při trestném činu zbraň jako donucovací prostředek, ale samozřejmě že i zletilí používají pěsti.“

Okruh číslo 2 – okolnosti předcházející trestnému činu

a) mladiství

Respondent uvedl jako hlavní příčiny trestné činnosti u mladistvých to, že nerozpoznají nebezpečnost svého chování. Dále pak jde o nevyzrálost jejich osobnosti, která není schopna vyřešit konflikt jinak než agresivitou a násilím. Další z příčin mohou být dle respondenta drogy a alkohol, které odbourávají společenské zábrany. Stejně jako příčinu trestné činnosti vidí respondent v drogách, tak i motiv. „Jestliže mladistvý užívá drogy pravidelně, mohou se stát motivem k trestnému činu, jelikož jejich užívání je pro nevýdělečného mladistvého finančně náročnou záležitostí.“ I za bezprostřední okolnosti trestného činu považoval respondent drogy a alkohol. „Drogy a alkohol se často prolínají celým trestným činem, stojí jak na jeho začátku, tak i konci.“

b) zletilí

Respondent zhodnotil okolnosti předcházející trestnému činu u zletilých shodně s mladistvými. „Tyto okolnosti se v zásadě neliší od okolností, které předcházejí trestnému činu u mladistvých, navíc zde může jít ještě o zhoršený duševní stav v podobě nemoci.“

Okruh číslo 3 – odraz recidivy v trestné činnosti

a) mladiství

„K recidivě u mladistvých dochází asi v 16%,“ uvedl z hlediska svých odborných znalostí respondent a k tomu dodal i příčiny recidivy, které vidí v neuspokojivé sociální situaci či v nevhodném působení prostředí, ve kterém mladistvý dospívá. Dále pak jde o nevyzrálost osobnosti nebo o existující závislost na drogách.

Respondent dále zhodnotil vliv recidivy na způsob provedení násilného trestného činu: „Při opakované trestné činnosti zákonitě vzniká zkušenost, která se odráží ve větší profesionalitě.“ Jako nejčastější činy, u kterých dochází k recidivě, jsou dle respondenta řízení motorových vozidel a maření výkonu úředního rozhodnutí.

b) zletilí

Respondent si byl jist, že k recidivě u zletilých dochází ve větší míře, a to asi 25%. „I příčiny recidivy u zletilých se liší od mladistvých, zde nehraje takovou roli prostředí jako spíš osobnost pachatele. Jde o špatný životní postoj, špatný duševní stav nebo sociálně psychiatrické onemocnění,“ uvedl respondent. Zato vlivy recidivy na násilný trestný čin zhodnotil respondent srovnatelně. Za nejčastější opakované trestné činy zletilých považuje majetkové trestné činy.

Respondent číslo 2

Identifikační údaje respondenta: úředník Probační a mediační služby ČR, 3 roky praxe

Okruh číslo 1 – charakter spáchaného násilného trestného činu

a) mladiství

Respondent uvedl u mladistvých pachatelů násilné trestné činy loupež a ublížení na zdraví. „Mladiství pachatelé se samozřejmě dopouštějí nejrůznějších protiprávních činů, ale trestný čin loupeže a ublížení na zdraví považují za prvotní, přičemž ublížení na zdraví je dle mého názoru závažnější.“ Těchto trestných činů se dle respondenta dopouštějí mladiství pachatelé především na svých vrstevnících. „U mladistvých jsou časté potyčky, ke kterým dochází s jejich vrstevníky např. na diskotékách. Ještě při požití alkoholu v nich narůstá agresivita, kterou potřebují nějak uvolnit, a to nejlépe ve rvačce.“ Tedy prostředek k protiprávnímu jednání je dle respondenta především vlastní síla a tělo pachatele.

b) zletilí

Dle respondenta se zletilí dopouštějí závažnějších násilných trestných činů, a to zejména loupeže, znásilnění, domácího násilí a vraždy. „Tohoto protiprávního jednání se dopouštějí především na jejich nejbližších, tedy na rodině,“ uvedl respondent. Respondent se domníval, že jako nástroj ke spáchání

činu jim stačí jejich vlastní síla a tělo, ale může jít i o legálně či nelegálně drženou zbraň.

Okruh číslo 2 – okolnosti předcházející trestnému činu

a) mladiství

Základem k nevyrovnanosti a následné trestné činnosti je dle respondenta nefunkční rodina, která k mladistvému neprojevuje dostatečnou pozornost. „Vlivem této nefunkční rodiny v mladistvém vzniká motiv k protiprávnímu jednání ve formě upozornění na svou osobu,“ zhodnotil respondent. Dále uvedl jako důvod protiprávního jednání partu mladistvého. „Když se mladistvému nedostává podpory a pochopení doma, hledá náhradu, kterou mu může být právě parta, ovšem i v ní můžou fungovat jistá pravidla, která se často rozcházejí se zákonem, a ta musí být mladistvým splněna, aby do ní mohl patřit.“ Další problém je dle respondenta užívání drog, které jsou často spouštěčem protiprávního jednání.

b) zletilí

U zletilých je dle respondenta hlavní příčinou protiprávního jednání jeho sociální situace, která udává společenské postavení. „Pokud se zletilý ocitne ve špatné sociální situaci, snaží se ji změnit, ale ne vždy legálním způsobem.“ Respondent dále konstatoval, že na druhé straně jde o soukromý život pachatele, který pokud je komplikovaný a pachatel nezná jiná řešení, uchyluje se k násilnému jednání. Dle respondenta se snaží o ovládnutí situace a partnera, aby vše fungovalo podle jeho představ a právě ve vypjatých situacích nebo pod vlivem alkoholu dochází k agresivnímu napadání partnera.

Okruh číslo 3 – odraz recidivy v trestné činnosti

a) mladiství

Respondent předpokládal, že recidiva souvisí s věkem a postupně narůstá, takže je u mladistvých nižší než u zletilých. Hlavní příčinu recidivy viděl

respondent v rodině a jejím nedostatečném snažení o změnu, která by byla pro mladistvého prospěšná. Vliv recidivy respondent popsal jako rostoucí zkušenost, která se odráží ve větší profesionalitě. Nejčastějším trestným činem označil respondent krádež.

b) zletilí

U recidivy zletilých uvedl respondent problém špatného sociálního postavení, který přetrvává a s tím spojený životní postoj zletilého, který nejeví zájem o změnu. „Recidivista se pohybuje v uzavřeném kruhu, po výkonu trestu se navrácí do stejných nebo horších podmínek, nemá motivaci ke změně ani podporu.“ Recidiva dle respondenta ovlivňuje trestnou činnost zletilých stejně jako u mladistvých.

Respondent číslo 3

Identifikační údaje respondenta: advokát, 10 let praxe

Okruh číslo 1 – charakter spáchaného násilného trestného činu

a) mladiství

Respondent uvedl jako hlavní násilnou trestnou činnost mladistvých majetkovou trestnou činnost, kde se jedná především o vloupání do objektu a dále o ublížení na zdraví. Přitom za nejzávažnější považuje ublížení na zdraví, při kterém dochází ke zranění osoby.

Respondent se rovnou zaměřil na objekty trestné činnosti: „Z již zmíněných trestných činů vyplývají i objekty trestné činnosti, a to především domy (osobní domy, chaty, restaurace, prodejny), ve kterých získají peníze a věci za účelem prodeje, alkohol a cigarety. Dále dochází u pachatelů k napadání svých vrstevníků, čímž si vymezují postavení ve skupině.“ Dle respondenta k těmto činům využívají především vlastní síly v kombinaci s nožem.

b) zletilí

Zletilí se dopouštějí dle respondenta násilných trestných činů krádeže vloupáním, loupeže, domácího násilí a znásilnění. „Je zřejmé, že nejzávažnějším trestným činem je domácí násilí a znásilnění, které zanechává na oběti dlouhodobé následky,“ upřesnil respondent. Za objekty trestné činnosti označil respondent majetek a hlavně zdraví a psychiku nejbližších v rodině, k čemuž jako donucovací prostředky používá pachatel sílu vlastního těla, ale dle respondenta se nebojí použít i zbraň.

Okruh číslo 2 – okolnosti předcházející trestnému činu

a) mladiství

Respondent viděl hlavní příčinu trestné činnosti mladistvých v nefunkční rodině nebo naopak v rodině, která mladistvého až nepřiměřeně materiálně a finančně vydržuje. „U těchto mladistvých nastává problém, mají mnoho peněz a žádné povinnosti,“ uvedl respondent a dodal: „tak z nudy vymýšlejí, co podniknout nebo jak na sebe upozornit.“ Často se uchylují k drogám a alkoholu, pod jejichž vlivem se pak dopouští trestných činů, zhodnotil respondent.

b) zletilí

Příčiny trestné činnosti zletilých dle respondenta souvisejí s neschopností plnohodnotného uplatnění se ve společnosti. „Následné nízké sebevědomí a finanční nedostatky jsou motivem ke spáchání trestného činu,“ zhodnotil respondent. Respondent dále uvedl, že tito lidé se často uchylují k alkoholu, pod jehož vlivem se pak dopouštějí trestné činnosti.

Okruh číslo 3 – odraz recidivy v trestné činnosti

a) mladiství

Respondent nedokázal odhadnout míru recidivy u mladistvých, ale dle jeho názoru je nižší než u zletilých. Dále uvedl, že příčiny recidivy se shodují s příčinami trestné činnosti (viz. okruh č.2). A vliv recidivy na trestnou činnost

spatřuje respondent v narůstajících zkušenostech, díky kterým jsou pak trestné činy promyšlenější a organizovanější a jde hlavně o krádeže vloupáním.

b) zletilí

Ani u recidivy zletilých si nebyl respondent jist, ale jak již uvedl, je vyšší než u mladistvých. Příčinami recidivy jsou dle respondenta opět finance, kterých při stavu nezaměstnanosti nebo závislosti na alkoholu není mnoho. „Způsob provedení trestných činů v případě recidivy se liší, narůstá agresivita a trestné činy se stávají čím dál častějšími,“ zhodnotil respondent a dodal: „hlavně v případech krádeží vloupáním.“

Respondent číslo 4

Identifikační údaje respondenta: advokát, 8 let praxe

Okruh číslo 1 – charakter spáchaného násilného trestného činu

a) mladiství

„Krádeže vloupáním, výtržnictví, při kterých často dochází k ublížení na zdraví, z nichž nejhorší je právě řečené ublížení na zdraví, kdy dojde k újmě na lidském zdraví,“ takto charakterizoval respondent násilnou trestnou činnost mladistvých. Objekty trestných činů jmenoval respondent domy, které jsou zdrojem jak financí, tak hmotného majetku k prodeji. A dodal: „Často i loupeže na jiných osobách pro získání financí pro následné obstarání alkoholu či drogy za použití buď vlastních pěstí, případně nože.“

b) zletilí

Respondent uvedl: „Pachatelé páchají hlavně trestné činy krádeže a loupeže v domech a obydlích, a to pro své obohacení. Mezi násilné trestné činy patří domácí násilí a znásilnění, ke kterým dochází hlavně u nejbližších v rodině, ty považuji za nejzávažnější.“ Prostředky použité k uskutečnění trestného činu jsou dle označení respondenta především nůž nebo pouze tělo pachatele (pěstí, nohy).

Okruh číslo 2 – okolnosti předcházející trestnému činu

a) mladiství

Dle respondenta jsou u mladistvých pachatelů příčiny trestné činnosti většinou hluboko zakořeněné. „Vyrůstají v nefunkční rodině, kde strádají jak fyzicky, tak psychicky nebo se zde může vyskytovat i objekt nápodoby. Potýkají se s nezájmem společnosti a páčáním trestností na sebe upozorňují, to je asi nejdůležitější motiv.“ Dále se mohou potýkat s drogami a alkoholem, na které nemají finanční prostředky, a tak se uchylují k trestné činnosti.

b) zletilí

„V dnešní společnosti není nejlehčí se prosadit a najít profesní uplatnění, které by uspokojovalo a psychicky naplňovalo člověka a to je jedna z příčin trestné činnosti u zletilých. Dále jsou tu motivy jako finanční nedostatky, ale také neřesti, jako je užívání alkoholu, pod jehož vlivem je člověk také schopen trestného činu,“ uvedl respondent.

Okruh číslo 3 – odraz recidivy v trestné činnosti

a) mladiství

„V jaké míře dochází u mladistvých k recidivě v číslech nevím, ovšem předpokládám, že jde o nižší míru než u zletilých,“ uvedl respondent. Příčiny recidivy spatřuje respondent v přetrvávajícím stavu nezájmu nejbližšího okolí a finančních nedostatků. Při opakovaných činech dochází ke zvyšování profesionality a je pak čin od činu těžší pachatele dopadnout, přičemž dle respondenta mezi trestné činy v případě recidivy patří hlavně krádeže vloupáním. A poté ještě dodal: „Problém také vidím ve velmi mírných trestech a špatně nastavených právních normách.“

b) zletilí

Recidivu zletilých si respondent také nedovolil číselně odhadnout, ale jeho předpoklad je, že jde o vyšší než u mladistvých. Dále respondent uvedl, že příčinami recidivy jsou hlavně finance a nepříznivá rodinná situace. V případě

recidivy jde u trestných činů především o to, že pachatelé nabírají na odbornosti a profesionalitě, což ztěžuje jejich odhalení, konstatoval respondent a dodal: „Mezi trestné činy, kterých se týká recidiva, patří především krádeže vloupáním.“

Respondent číslo 5

Identifikační údaje respondenta: státní zástupce, 15 let praxe

Okruh číslo 1 – charakter spáchaného násilného trestného činu

a) mladiství

Respondent jmenoval majetkové provinění a výtržnictví jako nejdůležitější trestnou činnost mladistvých. Z nich za závažnější považoval majetkovou trestnou činnost, u které je ztížená možnost nahradit škodu. Jako objekty trestné činnosti zmínil respondent především obydlí a automobily, z čehož vyplývá, že prostředkem ke spáchání trestného činu je použito hlavně náradí,“ uvedl respondent.

b) zletilí

U zletilých jde dle názoru respondenta taktéž o majetkovou trestnou činnost a dále pak o trestné činy proti životu a zdraví. Za nejzávažnější označil respondent trestné činy proti životu a zdraví. „Myslím si, že každý člověk si nejvíce váží svého života a zdraví, proto tyto činy považuji za nejhorší.“ Objekty trestných činů jsou dle názoru respondenta jak hmotný majetek (automobil, obchody), tak lidé. K trestným činům jsou využívány náradí a podobné předměty, které jsou tzv. „po ruce“, zhodnotil respondent.

Okruh číslo 2 – okolnosti předcházející trestnému činu

a) mladiství

„Než dojde k samotnému činu, zákonitě musí existovat příčiny, které u mladistvých vidím hlavně ve výchovných problémech v rodině,“ konstatoval respondent. Dále uvedl vliv násilí v médiích a nezájem okolí o osobu pachatele jako důležité motivy, které se dle jeho názoru projeví v těsném okamžiku před

spácháním trestného činu. „Pro mladistvého je důležité někam patřit, pokud si např. v partě vyslouží právě trestným činem lepší postavení, pak neváhá s jeho provedením.“ Respondent pak ještě uvedl drogy a alkohol jako spouštěče trestné činnosti.

b) zletilí

U zletilých viděl respondent největším problémem a zároveň příčinou trestné činnosti sociální situaci, jejich postavení ve společnosti. Trestnou činnost uvedl respondent jako způsob kompenzace sociální situace pachatele, kdy se při krádežích finančně obohacuje a obstarává si věci, na které by neměl peníze. Tito lidé trpí nízkým sebevědomím a často se uchylují k alkoholu, pod jehož vlivem jim jde vše lépe.

Okruh číslo 3 – odraz recidivy v trestné činnosti

a) mladiství

Recidiva se dle znalostí respondenta odráží v trestné činnosti mladistvých cca 40%. „Výchovné problémy u mladistvých souvisejí i s recidivou, tito mladiství se těžce napravují,“ uvedl respondent. To, jak ovlivňuje recidiva způsob provedení trestného činu, nebyl schopen respondent vysvětlit. Z trestných činů, kterých se recidiva týká, respondent uvedl krádeže a výtržnictví.

b) zletilí

I u zletilých se dle respondenta odráží recidiva v trestné činnosti cca 50%. „Přičemž příčinami recidivy je též špatná sociální situace pachatele, která přetrvává a jedinec se zjevně nesnaží o změnu, chybí mu vůle zlepšit svůj život,“ zhodnotil respondent. Ani u zletilých respondent nedokázal jednoznačně určit vliv recidivy na trestný čin. Za nejběžnější trestné činy u recidivy označil respondent krádeže.

Respondent číslo 6

Identifikační údaje respondenta: státní zástupce, 12 let praxe

Okruh číslo 1 – charakter spáchaného násilného trestného činu

a) mladiství

Respondent jmenoval jako nejčastější provinění mladistvých výtržnictví a krádež, které se dopouštějí hlavně na starých a bezmocných lidech. Tu pokládá respondent za nejhorší, protože je páchána na bezmocných lidech. Dále jde o vykrádání opuštěných chalup a garáží, kde není velký problém překonat zajištění. „Do těchto objektů se dostávají pomocí nože, páčidel nebo kamenem rozbíjí okna,“ uvedl respondent.

b) zletilí

Podobná situace je dle respondenta i u zletilých, kteří se také uchylují ke krádežím, loupežím, ale dochází i k domácímu násilí a ublížení na zdraví. „K ublížení na zdraví dochází většinou při potyčce v hospodě,“ zhodnotil respondent. Z tohoto jsou jasné i objekty trestné činnosti: „Mezi objekty patří jak hmotný majetek, tak lidé, ať už jde o rodinné příslušníky nebo někoho cizího,“ uvedl dále respondent. Používané prostředky ke spáchání činu jsou dle respondenta páčidla a různé hodící se nástroje, ale stejně tak jejich vlastní tělo.

Okruh číslo 2 – okolnosti předcházející trestnému činu

a) mladiství

Hlavní problém a zároveň příčinu trestné činnosti viděl respondent v drogách a v jejich užívání, které je velice rozšířené. „Příčinou trestné činnosti jsou dle mého názoru především drogy, jejichž užívání je finančně náročné a jelikož mladiství nejsou ve většině případů výdělečně činní, obstarávají si peníze jinak, a to trestnou činností, nejlépe pak i pod vlivem těchto látek,“ zmínil respondent. Dále sem patří dle respondenta nezáměr rodičů a blízkého okolí.

b) zletilí

Zletilí se dle respondenta dopouštějí trestné činnosti v případech špatné finanční situace a často i při ztrátě partnera. „Dost často se stává, že lidé neumí hospodařit se svými financemi nebo se ocitají ve stavu nezaměstnanosti a nevystačí s přidělenými dávkami, a tak se uchylují k trestné činnosti. Nebo v případě rozpadu vztahu, kdy pachatel (většinou muž) situaci psychicky nezvládne a soustavně obtěžuje a ohrožuje bývalou partnerku,“ upřesnil respondent.

Okruh číslo 3 – odraz recidivy v trestné činnosti

a) mladiství

K recidivě trestné činnosti u mladistvých dochází ve značné míře, ovšem je nižší než u zletilých, uvedl ze svých odborných znalostí respondent. Příčinu viděl respondent hlavně v absenci strachu a v apatii. „Mladiství dnes nemají žádný respekt ani strach z následků svého trestného jednání, nezajímá je to.“ Dle respondenta dochází na základě recidivy u pachatelů k rozvoji v páchání trestné činnosti, a to tím způsobem, že se stále zdokonaluje forma provedení činu. V případě recidivy jde hlavně o krádeže, uvedl respondent.

b) zletilí

Recidiva u zletilých je dle respondenta také velmi častá. Příčiny ať už jednorázové trestné činnosti nebo recidivy zhodnotil respondent shodně. „Dle mých zkušeností jde nejčastěji buď o nedostatek financí nebo problém v soukromém životě s partnerem.“ Respondent dále uvedl, že recidiva způsobuje větší propracovanost a profesionalitu při páchání činu, přičemž nejčastější jsou krádeže.

Respondent číslo 7

Identifikační údaje respondenta: soudce, 6 let praxe

Okruh číslo 1 – charakter spáchaného násilného trestného činu

a) mladiství

Dle respondenta se mladiství dopouštějí většinou provinění s použitím násilí - loupeže a ublížení na zdraví, které je svým dopadem na oběť nejzávažnější. Objekty trestných činů označil respondent tzv. snadné oběti, které představují děti, staří lidé a dívky. Dle respondenta jsou užívanými prostředky trestných činů většinou improvizované nástroje a pachatelovo vlastní tělo. „Ruce a nohy jsou velmi všestranné prostředky k vedení útoku.“

b) zletilí

Z trestné činnosti v případě zletilých uvedl respondent loupeže, domácí násilí a znásilnění. „Nejsilnější následek může způsobit trestný čin znásilnění, neboť představuje zvláště u mladého jedince děsivé trauma, se kterým je velmi těžké, či někdy dokonce nemožné se vyrovnat,“ zhodnotil respondent. Dále respondent uvedl, že objekty činů jsou, stejně jako u mladistvých, děti, staří lidé, dívky ale také rodinní příslušníci, případně partneři. „Při páčání výše uvedených trestných činů si pachatelé pomáhají improvizovanými nástroji, ale nebojí se použít i zbraň nebo naopak pouze využít sílu vlastního těla,“ konstatoval respondent.

Okruh číslo 2 – okolnosti předcházející trestnému činu

a) mladiství

Respondent uvedl, že na to, zda se mladiství někdy uchýlí k páčání trestné činnosti, má prvotní vliv rodina. „Pokud nemají rodiče na děti čas, zapříčiní, že na sebe dítě začne upozorňovat např. trestnou činností.“ Dále viděl motiv v problémové partě pachatele, která jej svádí k trestnosti, pokud chce být jejím členem. Nebo páčání činů k získávání finančního prospěchu. Mimo jiné se

mladiství často potýkají s drogami a alkoholem, právě pod jejichž vlivem k trestným činům dochází, dodal respondent.

b) zletilí

„Na trestnou činnost zletilých má vliv jejich finanční nouze, pak dochází k trestné činnosti pro finanční zisk, tato situace může nastat v případě ztráty zaměstnání nebo problematické konzumace alkoholu. V případě konzumace alkoholu pak jde i o násilné trestné činy spáchané pod jeho vlivem. Dále jsou tu motivy, vyplývající z partnerských vztahů, kdy dochází k obtěžování bývalého partnera,“ konstatoval respondent.

Okruh číslo 3 – odraz recidivy v trestné činnosti

a) mladiství

Respondent zhodnotil, že k recidivě u mladistvých dochází poměrně často, což způsobuje hlavně rodinné prostředí a problémoví kamarádi, se kterými se dotyčný stýká a trestnou činnost ve většině případů uskutečňuje s nimi. Dle respondenta se při recidivě dá očekávat profesionální vývoj pachatele, kdy se naučí lépe zahlazovat stopy. Jedná se hlavně o trestné činy krádeže, při kterých se pachatel díky své zkušenosti snadněji dostává do objektů.

b) zletilí

„Recidiva zletilých je častější než u mladistvých, ale rozdíl již není tak poměrný,“ uvedl respondent. Příčiny viděl respondent především v nedostatečném výchovném účinku trestu a v životním postoji pachatele k trestné činnosti. I u zletilých dochází z důvodu recidivy k promyšlenějšímu páchání trestných činů z hlediska rychlejšího a přesnějšího provedení. To platí především u trestných činů krádeže, jak uvedl respondent.

Respondent číslo 8

Identifikační údaje respondenta: soudce, 10 let praxe

Okruh číslo 1 – charakter spáchaného násilného trestného činu

a) mladiství

Dle respondenta se mladistvých týkají hlavně provinění krádeže, loupeže, výtržnictví a ublížení na zdraví. Z těchto činů pak považoval respondent za nejzávažnější ublížení na zdraví, kdy nejde pouze o neživý hmotný a celkem lehce nahraditelný majetek, ale o živou bytost. Mezi hmotný majetek, který bývá objektem trestné činnosti, označil respondent obydlí, která ukrývají velké množství finančních zdrojů. „Do těchto objektů se pachatel dostává pomocí páčidel a náradí, a při napadení osoby využívá svého těla, ale nebojí se použít i nůž,“ uvedl respondent.

b) zletilí

„Co se týče zletilých pachatelů, nebojí se drsnějších forem násilné trestné činnosti, do které bych zařadil loupeže, domácí násilí a znásilnění,“ zhodnotil respondent. Za nejhorší čin označil znásilnění, které zanechá na oběti fyzické, ale hlavně dlouhodobé psychické následky. Respondent uvedl, že objekty těchto trestných činů jsou často rodinní příslušníci, ale může jít i o cizí vytipované oběti. K těmto činům stačí pachatelům fyzická síla, případně nůž, ale může dojít i k použití zbraně.

Okruh číslo 2 – okolnosti předcházející trestnému činu

a) mladiství

„Mladiství, kteří se dopustí provinění, na sebe tímto způsobem upozorňují. Je to známka toho, že je v jejich rodině nebo nejbližším okolí něco v nepořádku,“ konstatoval respondent. Dle respondenta jde o nedostatečnou péči ze strany rodiny nebo o nízké postavení pachatele v jeho prostředí, případnou osamocenost. Dle respondenta se tito mladiství často uchylují k drogám, kterými si kompenzují své problémy a pod jejich vlivem se dopouští trestné činnosti.

b) zletilí

Příčiny trestné činnosti u zletilých viděl respondent ve finanční situaci v případech loupeže, v rodinných neshodách v případech domácího násilí a v sexuální deviaci v případě znásilnění. K těmto činům dochází dle respondenta v psychicky vypjatých situacích, kdy pachatel považuje chování oběti za provokující nebo neposlušné.

Okruh číslo 3 – odraz recidivy v trestné činnosti

a) mladiství

Dle respondenta je recidiva častou záležitostí v případě trestné činnosti mladistvých, a to zejména kvůli finančním nedostatkům a rodinnému zázemí, které mladistvému neposkytuje plnohodnotnou péči. Jak uvedl respondent, je recidiva výrazný problém při řešení jednotlivých trestných činů, jelikož dochází k propracovanosti činu a pachatele je těžké dopadnout. Nejvíce se tak děje při krádežích.

b) zletilí

Respondent uvedl, že i u zletilých dochází k recidivě často, dokonce častěji než u mladistvých. Příčiny spatřoval zejména v nezaměstnanosti a z toho vyplývající finanční krize, ale také v duševním stavu pachatele a jeho nezájmu se zařadit do běžné společnosti. Vliv recidivy je dle respondenta stejný jako u mladistvých, a to v dokonalejší přípravě. Jde o trestné činy krádeže, loupeže a podvodu.

Respondent číslo 9

Identifikační údaje respondenta: kriminalista Policie ČR, praxe 7 let

Okruh číslo 1 – charakter spáchaného násilného trestného činu

a) mladiství

Dle respondenta mezi mladistvými, kteří páchají trestnou činnost s použitím násilí, resp. násilnou trestnou činností, jsou v nejvyšší míře zastoupeny

provinění loupež, ublížení na zdraví, vydírání, krádeže vloupáním a s tímto spojené porušování domovní svobody a poškozování cizí věci. Za nejzávažnější považoval respondent činy ublížení na zdraví. „Mladiství se zajímají u majetkové trestné činnosti zejména o rekreační objekty v ústraní a menší obchůdky. U loupeží a ublížení na zdraví v největší míře o stejně staré vrstevníky, popř. mladší osoby,“ zhodnotil respondent objekty trestné činnosti mladistvých. Mezi prostředky, nástroje či zbraně, které používají mladiství při páčání násilné trestné činnosti, zařadil respondent jednoznačně na předním místě jejich vlastní tělo a dále páčidla, kovové trubky a ze zbraní pouze nože.

b) zletilí

U zletilých zmínil respondent především ublížení na zdraví, loupež, vydírání a pohlavní zneužívání, přičemž pohlavní zneužívání viděl jako nejhorší typ trestného činu. Mezi objekty trestných činů v případě zletilých patří dle respondenta děti a přestárlé osoby, zejména v rodinném či obdobném vztahu. Tito starší rodinní příslušníci nejsou ochotni udat svého příbuzného, i když se na nich dopustil trestného činu a vzniká tak latentnost v těchto případech. Nástrojem trestného činu je dle respondenta fyzická a psychická tvrdost pachatele.

Okruh číslo 2 – okolnosti předcházející trestnému činu

a) mladiství

Na příčinách trestné činnosti se u mladistvých největší měrou dle respondenta podílí odtržení mladistvých od reality běžného života, kteří si tuto nahradili virtuální realitou viděnou na internetu a v televizi. Další příčinu vidí v rodinném zázemí mladistvých, výchově školy a neposledně i ve velmi nízkém právním vědomí mladistvých, což opět úzce souvisí s rodinou a výchovou ve školách.

Hlavní důvod páčání trestné činnosti mladistvých zhodnotil respondent v potřebě obstarání si finančních prostředků. „Tato činnost se objevuje hlavně u mladistvých z rodin ze sociálně nižších vrstev obyvatelstva a dále z rodin, kde

přísně dbají na to, aby jejich potomek nehýřil penězi,“ konstatoval respondent a dodal: „Tento mladistvý, aby se dostal tzv. do party je ochoten spáchat trestnou činnost jen proto, aby měl dostatek finančních prostředků. S tím souvisí další důvod páčání TČ, kterým je parta a oblíbenost v partě.“

Dále respondent uvedl: „Mladiství výše popsanou trestnou činnost páchají pod vlivem alkoholu, i když ten požívat nesmějí. Jedná se většinou o zábavy, diskotéky a bary, kde po požití několika kalíšků dochází k nabuzení mladistvého, který se poté dopouští násilné trestné činnosti, a to většinou proti zdraví. U majetkové trestné činnosti alkoholické nápoje nehrají takovou roli.“

b) zletilí

Dle respondenta je velkou příčinou latentnost a tím menší pravděpodobnost postihu a dále nízké sankce za spáchání trestného činu, což je pro pachatele přijatelné riziko, za které je ochoten čin provést. Dále respondent uvedl motivy trestné činnosti, a to finanční zisk v případě krádeže či loupeže, podrobení si osoby blízké a ukojení sexuálních potřeb, kdy pachatel není schopen ovládnout své pohnutky, které jej k sexuálně zaměřeným činům vedou.

„K násilným trestným činům v rodině dochází především za okolností, kdy se oběť nemůže bránit nebo jen velmi slabě, má strach a obavu z možného pokračování jednání pachatele,“ zhodnotil respondent.

Okruh číslo 3 – odraz recidivy v trestné činnosti

a) mladiství

„Recidiva se týká v oblasti trestné činnosti všech, ale dovoluji si tvrdit, že u mladistvých nejde o tak velkou část,“ konstatoval respondent. Velkou roli dle respondenta v opakovanosti trestné činnosti hraje rodina a okolí mladistvého, kdy v některých případech dochází k tomu, že z mladistvého prvopachatele se stává mladistvý a později dospělý recidivista. „Mladí recidivisté se lépe a kvalitněji připravují na páčání trestné činnosti, není to nárazové a dle mého názoru se intenzita násilí nezvyšuje, ale užívá cíleně,“ zhodnotil respondent vliv recidivy na

trestnou činnost. Respondent se domníval, že v případě recidivy nejčastěji dochází ke krádežím a loupežím.

b) zletilí

Respondent uvedl, že na rozdíl mladistvých je zde recidiva poměrná, a to až 70%, dle druhu trestných činů. Příčiny recidivy viděl respondent v nedostatku generální prevence při ukládání sankcí, nemožnosti či v praxi spíše neochotě pachatele začlenit se do běžné společnosti a v situacích finanční krize, kdy je pachatel bez pracovního poměru. Vliv recidivy ohodnotil jako lepší připravenost činu, stoupající intenzitu, která je typická pro násilnosti v rodinách, kdy pachatel získává na sebevědomí a činí větší množství opatření, aby nedošlo k odhalení v případech krádeží a loupeží, z čehož vyplývá, že nejfrekventovanějšími činy recidivy jsou dle respondenta krádeže, loupeže a ublížení na zdraví.

Respondent číslo 10

Identifikační údaje respondenta: kriminalista Policie ČR, praxe 9 let

Okruh číslo 1 – charakter spáchaného násilného trestného činu

a) mladiství

U mladistvých dochází především k trestným činům loupeže, krádeže a ublížení na zdraví, z těchto činů považuje respondent za nejrizikovější ublížení na zdraví, při kterém dochází k újmě na lidském zdraví. Dále se respondent zaměřil na objekty trestné činnosti. „U majetkové trestné činnosti se jedná o rekreační objekty a nedostatečně zajištěné komerční objekty. U osob se jedná většinou o fyzicky slabší vrstevníky mladistvých bez ohledu na pohlaví.“ K realizaci trestného činu dle respondenta mladiství využívají především vlastní tělo. „Části vlastního korpu a vlastně celý korpus je hlavní předmět sloužící k útoku, dále vše, co aktuálně vyhodnotí jako upotřebitelné k překonání překážek či k zasazení úderu, dá se říci, že při používání pomůcek improvizují a použijí to, co je právě k dispozici.“

b) zletilí

Mezi trestné činy zletilých zařadil respondent zejména trestné činy proti životu a zdraví, kam spadá ublížení na zdraví a vražda a dále trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti, u kterých zmínil loupež a znásilnění. Respondent shledal za nejzávažnější vraždu. „V každé známé demokratické zemi má toto výsadní postavení trestný čin vraždy pro svoji definitivnost a nemožnost odčinění či umenšení následku.“ Dle respondenta se objektem násilí může stát dítě, stejně jako stařec. „Kritériem nebývá věk, nýbrž fakt větší zranitelnosti.“ I u zletilých shledal respondent hlavním nástrojem k útoku tělo, ale dodal, že u zletilých dochází i k použití zbraně.

Okruh číslo 2 – okolnosti předcházející trestnému činu

a) mladiství

Podstatnou příčinou toho, že se mladiství dopustí trestného činu, je dle respondenta nevhodný vliv sociálního prostředí, naprosto tragický vliv kulturního prostředí a nezájem okolí o to, co a proč mladiství dělají. „Kromě těchto hluboko zakořeněných příčin jsou tu i motivy vedoucí ke spáchání činu, kterými jsou zisk finančních prostředků, v dalším snaha upozornit na sebe, nikoliv však na své problémy, nýbrž na svou osobnost,“ zhodnotil respondent. Dle respondenta na základě výše uvedeného dochází k trestnému činu, a to zejména pod vlivem návykových látek – alkoholu nebo drog a dále v naprosté většině ve skupině, tedy ve spolupachatelství.

b) zletilí

Respondent uvedl, že příčinami kriminality u zletilých jsou problémy spojené jak se společenským postavením, tak se soukromým životem pachatele. „Pachatele motivuje k trestné činnosti v případě nezaměstnanosti vidina finančního zisku a v případě soukromého života jde o napjaté situace, ať už lásku či mstu, se kterými si pachatel nedokáže poradit a řeší je násilím,“ konstatoval

respondent, přičemž k samotnému činu dle respondenta může dojít za všech myslitelných okolností, zejména pak v psychicky vypjatých situacích.

Okruh číslo 3 – odraz recidivy v trestné činnosti

a) mladiství

„Recidiva mladistvých má nižší zastoupení, což je dáno právě statutem mladistvého – dříve než stačí výrazně recidivovat, dosáhne věku 18-ti let a zařazuje se mezi dospělé pachatele,“ uvedl respondent míru recidivy mladistvých. Příčinou recidivy je dle respondenta legislativa, která zákonem stanoví u mladistvého zvláštní zacházení, které je podstatně mírnější než u dospělých pachatelů. „Mladistvý většinou ví, že mu nehrozí nijak těžký trest a nebojí se případného trestu.“ Respondent dále uvedl, že v trestných činech se vlivem recidivy objevuje prvek plánovitosti a organizovanosti, což je dáno předešlými zkušenostmi, což je viditelné hlavně u krádeží.

b) zletilí

„Obecně lze říci, že poměr recidivistů má vzestupnou tendenci,“ zhodnotil situaci recidivy zletilých respondent. Z pohledu respondenta je na vině nedostatečný represivní a odstrašující efekt trestu. „V našich podmínkách se stále více uplatňuje snaha odsouzeného polepšit, než jej za jeho činy skutečně potrestat. Nedomnívám se, že je účelné, aby osoba svévolně porušující zákon, byla po dobu trestu nositelem stejných práv jako zákona dbalý občan. A domnívám se, že uvěznění pachatele není tak efektivní, jako by byla těžká nucená práce, která by prospěla jak pachateli, tak celé společnosti.“ Recidiva se vyznačuje dle respondenta stoupající intenzitou a frekvencí útoků, především v případě násilného jednání v rodině, pachatel získává sebedůvěru a zkušenosti, bývá lépe připraven na možnost svého dopadení. Recidiva se pak dá očekávat hlavně u majetkové trestné činnosti, konkrétně u krádeže.

5 DISKUZE

V mé bakalářské práci jsem si stanovila za cíl zkoumat a konfrontovat násilnou trestnou činnost mladistvých a zletilých pachatelů.

Výzkum byl prováděn pomocí kvalitativní metody, konkrétně metodou řízeného rozhovoru. Respondenti pro tento výzkum byli vybíráni na základě své profese, díky které měli pro plnohodnotné zodpovězení otázek dostatečné odborné znalosti a zkušenosti. Rozhovory s respondenty byly zpracovány do třech okruhů otázek.

První okruh otázek se zabýval samotným násilným trestným činem. U mladistvých pachatelů byly zmíněny především majetkové trestné činy, a to šesti respondenty (jedná se o respondenty č. 3, č. 4, č. 5, č. 6, č. 8, č. 10). Dále byl uveden trestný čin výtržnictví pěti respondenty (jedná se o respondenty č. 1, č. 4, č. 5, č. 6, č. 8) a trestný čin loupeže šesti respondenty (jedná se o respondenty č. 1, č. 2, č. 7, č. 8, č. 9, č. 10). Násilný trestný čin ublížení na zdraví, který byl zmíněn jako nejčastější a zároveň nejzávažnější, uvedlo osm z deseti dotazovaných respondentů. Zbývajících dva respondenti uvedli dle jejich názoru jako nejzávažnější majetkovou trestnou činnost, konkrétně respondent č. 5 a č. 6.

U zletilých byla uvedena majetková trestná činnost pouze čtyřmi respondenty (jedná se o respondenty č. 3, č. 4, č. 5, č. 6). Zato násilná trestná činnost zde byla zastoupena ve velkém rozsahu. Trestný čin loupeže uvedlo osm z deseti respondentů (jedná se o respondenty č. 2, č. 3, č. 4, č. 6, č. 7, č. 8, č. 9, č. 10), týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě zmínilo sedm respondentů (jedná se o respondenty č. 1, č. 2, č. 3, č. 4, č. 6, č. 7, č. 8), dále trestný čin znásilnění uvedlo sedm respondentů (jedná se o respondenty č. 1, č. 2, č. 3, č. 4, č. 7, č. 8, č. 10) a pohlavní zneužívání dva respondenti (respondent č. 1 a č. 9). Dále byl uveden trestný čin ublížení na zdraví čtyřmi respondenty (respondent č. 5, č. 6, č. 9, č. 10) a trestný čin vraždy celkem čtyřmi respondenty (jedná se o respondenty č. 1, č. 2, č. 5, č. 10).

Z těchto poznatků by bylo možné uvést ***hypotézu č. 1: Mladiství pachatelé se nedopouštějí, oproti zletilým pachatelům, násilné trestné činnosti, která by dosahovala tak vysokého stupně společenské nebezpečnosti.***

Druhá část prvního okruhu otázek se zabývala objektem násilného trestného činu jak u mladistvých, tak zletilých pachatelů. Objekt výše uvedené majetkové trestné činnosti bych jednoduše charakterizovala jako hmotný majetek osob, do kterého respondenti zahrnuli chaty, garáže, auta, malé obchůdky atd. U mladistvých uvedlo, dle svých znalostí, pět respondentů (konkrétně respondenti č. 1, č. 2, č. 3, č. 9, č. 10) objektem násilného trestného činu jejich vrstevníky. I dle Erba (2000) jsou dnes právě děti a mladiství nejvíce ohrožováni násilím ze strany svých stejně starých či o něco starších vrstevníků. Dalším terčem útoku mladistvých pak označili tři respondenti (konkrétně respondenti č. 6, č. 7, č. 9) tzv. „snadné oběti“ (děti, staří lidé a dívky) a dále respondenti č. 4 a č. 8 označili za objekty jednoduše „cizí lidi“.

Na rozdíl od mladistvých byla hlavním objektem trestné činnosti zletilých vyhodnocena jejich rodina, a to devíti respondenty z deseti (jedná se o respondenty č. 1 – č. 9). Dalšími objekty byly označeny taktéž tzv. „snadné oběti“, celkem třemi respondenty (konkrétně respondenty č. 7, č. 9, č. 10), a poslední skupina objektů byla stejně jako u mladistvých charakterizována jako „cizí lidé“, kterou uvedli respondenti č. 5 a č. 6.

Z výše uvedeného vyplývá ***hypotéza č. 2: Mladiství pachatelé nemívají s objekty násilné trestné činnosti příbuzenský vztah, na rozdíl od objektů násilné trestné činnosti zletilých, kde tento jev bývá častý.***

Ve třetí a zároveň poslední části prvního okruhu otázek šlo o charakteristiku prostředku sloužícího ke spáchání trestného činu. Osm z deseti respondentů (jedná se o respondenty č. 1 – č. 4, č. 7 – č. 10) uvedlo, že mladiství pachatelé využívají při páchaní násilného trestného činu zejména své vlastní síly a těla, dále se pět respondentů (konkrétně respondenti č. 2 – č. 4, č. 6, č. 8) přiklonilo k noži jako nástroji trestného činu a šest respondentů (konkrétně respondenti č. 5 – č. 9) ještě poukázalo na možnost využití různých nářadí a improvizovaných nástrojů.

I u zletilých se devět z deseti respondentů (jedná se o respondenty č. 1 – č. 4, č. 6 – č. 10) přiklonilo k tělu pachatele jako nástroji trestného činu. Dále byla zmiňována střelná zbraň, a to šesti respondenty (konkrétně respondenty č. 1 – č. 3, č. 7, č. 8, č. 10), nůž uvedli respondenti č. 4 a č. 8 a tři respondenti (jedná se o respondenty č. 5 – č. 7) nakonec zmínili i nářadí a improvizované nástroje.

Na základě těchto poznatků lze stanovit **hypotézu č. 3:** *Hlavním prostředkem k páčání násilné trestné činnosti se jeví jak u mladistvých tak u zletilých pachatelů především jejich vlastní síla a tělo. Dále pak u obou skupin pachatelů lze konstatovat použití zbraně v podobě nože a v případě zletilých pachatelů pak legálně i nelegálně držené střelné zbraně.*

Druhý okruh otázek se zabýval problematikou okolností předcházejících trestný čin. Než se pachatel uchýlí ke spáchání samotného trestného činu, musí existovat určité příčiny, které jej ovlivňují a působí na jeho osobnost nežádoucím směrem. Proto jsem se v první části druhého okruhu na příčiny trestné činnosti zaměřila. Nejzávažnější příčinou trestné činnosti u mladistvých byla jmenována rodina, a to devíti z deseti respondentů (jedná se o respondenty č. 2 – č. 10). Respondent č. 4 konstatoval, že pokud mladiství vyrůstají v nefunkční rodině, kde strádají jak fyzicky, tak psychicky, případně se v ní objevuje objekt nápodoby, nedá se čekat, že by mladiství zvolili jiný styl života. Dále respondent č. 8 uvedl, že příčinou trestné činnosti je nedostatečná péče ze strany rodiny, kdy jedinec zaujímá nízké postavení ve svém prostředí a cítí se osamocený. I dle Kuchty, Válkové a kol. (2005) má zejména u mladistvých pachatelů násilné kriminality rodina významný vliv.

Respondenti č. 1 a č. 6 označili další příčinou omamné a psychotropní látky a jedy a jejich užívání, které, jak uvedl respondent č. 6, je finančně náročnou záležitostí a mladiství, kteří nejsou výdělečně činní, řeší finanční nedostatky trestnou činností. Další z příčin je dle tří respondentů (konkrétně respondentů č. 1, č. 5, č. 9) u mladistvých jejich nevyzrálost, kdy nedokáží rozpoznat nebezpečnost činu, odtrhnou se od reality a nekontrolují své jednání. Na tuto mladistvou

nevyzrálost pak má vliv i násilí v médiích, které rozvíjí jejich představivost, avšak vzniklé následky si již neuvědomují.

Tyto uvedené poznatky mě zarážejí a nutí k zamyšlení. Jestliže víme o tom, jaký mají média vliv na rozvoj osobnosti každého dítěte nebo mladistvého, jak je možné, že vždy v odpoledních hodinách, kdy má zpravidla každý přístup k televizi, v ní běží samé kriminální seriály, ve kterých je pravidelně někdo násilně napadnut nebo dokonce zavražděn. Myslím si, že tomuto mnozí lidé nepřikládají velký význam, ale dle mého názoru by mělo být přeřazení násilností, uveřejňovaných v médiích, do večerních hodin součástí primární prevence v této oblasti.

I přesto, že dle MVČR (2008) kriminalita mladistvých čím dál více souvisí s lhostejností a neúctou k lidskému životu, myslím si, že na základě poznatků z mého výzkumu lze stanovit **hypotézu č. 4:** *Mladistvého a jeho budoucí jednání ovlivňuje z největší části absence fungující rodiny, kdy je zájem rodičů, týkající se jednání mladistvého, minimální, někdy téměř vymizelý.*

Příčinou trestné činnosti zletilých je dle osmi respondentů (jedná se o respondenty č. 2 – č. 8, č. 10) především jejich sociální situace neboli postavení ve společnosti. Trestnou činnost uvedl respondent č. 5 jako způsob kompenzace sociální situace pachatele, kdy se při krádežích finančně obohacuje a obstarává si věci, na které by jinak neměl peníze. Respondent č. 10 uvedl, že příčinou trestné činnosti je špatná sociální situace, způsobená ztrátou zaměstnání a tím finančního výdělku. I dle Erba (2000) má podstatný vliv na sílící sklony k násilí a kriminalitě vyhlídka na uspokojující a dobře placenou práci, což je typické především pro muže. Nezaměstnaní mladí muži propadají kriminalitě snadno. Získání finančních prostředků nelegálním či násilným způsobem se pro ně může stát „způsobem obživy“.

Další příčinou trestné činnosti u zletilých uvedli čtyři respondenti (konkrétně respondenti č. 2, č. 6, č. 8, č. 10) problémy v soukromém životě, především pak s jejich partnery. Respondent č. 1 upozornil na příčinu, která je dle jeho názoru shodná s mladistvými, a to nevyzrálost osobnosti, která se projevuje

nezodpovědným přístupem k životu. Respondent č. 9 zastává názor, že příčinou trestné činnosti zletilých je latentnost a tím menší pravděpodobnost postihu a dále nízké sankce za spáchání trestného činu, což je pro pachatele přijatelné riziko, za které je ochoten čin provést.

Z tohoto vyplývá **hypotéza č. 5:** *Příčinou protiprávního jednání zletilých je v převážné většině případů špatná sociální situace a s tím související postavení ve společnosti, kdy se tyto lidé pohybují na nejnižší příčce a od toho se odvíjí rovněž absence finančních prostředků, kdy všechny tyto aspekty vyúsťují v závadové chování těchto jedinců, které často vyúsťuje ve fyzické napadání partnerů a v další formy domácího násilí.*

Na základě výše uvedených příčin pak vznikají motivy trestné činnosti, které byly druhou částí druhého okruhu otázek. U mladistvých se sedm z deseti respondentů (jedná se o č. 2 – č. 5, č. 7, č. 8, č. 10) shodlo, že motivem trestného činu vyplývajícím z nefunkční rodiny je potřeba mladistvého na sebe strhnout pozornost, která mu je v běžném životě upírána. Dále sedm respondentů (konkrétně respondenti č. 1, č. 2, č. 4, č. 6, č. 7, č. 9, č. 10) uvedlo jako motiv finanční zisk, který opět souvisí s rodinou. Respondent č. 9 zhodnotil, že tento motiv se objevuje hlavně u mladistvých z rodin ze sociálně nižších vrstev obyvatelstva a dále z rodin, kde přísně dbají na to, aby se jejich potomek naučil s penězi hospodařit.

Dalším motivem označilo pět respondentů (konkrétně respondenti č. 2, č. 5, č. 7, č. 9, č. 10) touhu mladistvého začlenění se do „party“. V tomto případě se jedná o skupinu lidí, která již má zkušenosti s trestnou činností a přijetí do tohoto kolektivu bývá často podmíněno splněním určitých podmínek, které vždy spočívají v porušení zákona. Posledním z motivů, na kterém se shodli respondenti č. 1 a č. 8 jsou omamné a psychotropní látky, pro jejichž získání jsou zapotřebí nemalé finanční částky.

Motivací k trestné činnosti je u zletilých dle devíti z deseti respondentů (vyjma respondenta č. 2) zisk finančních prostředků. Dalším z motivů je v případě partnerských konfliktů, jak uvedlo šest respondentů (konkrétně respondenti č. 2, č.

6 – č. 10), snaha podmanit si partnera a získat nad ním kontrolu prostřednictvím násilného jednání a zacházení.

Dle respondentů č. 1 a č. 4 je dalším důvodem k trestné činnosti pravidelné užívání omamných a psychotropních látek a jedů, jelikož jejich užívání je finančně náročnou záležitostí.

Z těchto zjištěných údajů byla stanovena **hypotéza č. 6:** *Hlavními motivačními prvky mladistvého, spočívající v páchaní trestné činnosti, je snaha upozornit na svoji osobu, dále pak získání finančních prostředků za účelem obstarání si věcí, které jsou mu jinak nedostupné a přiřazení se ke skupině lidí, jejichž jednání, v řadě případů protiprávní, mu imponuje.*

Dále by bylo možné uvést **hypotézu č. 7:** *U zletilých je hlavním motivem zlepšení finanční situace a v případě partnerských vztahů pak násilné jednání, spočívající ve snaze určitým způsobem ovládat jednání partnera.*

Poslední část tohoto okruhu se zabývala spouštěcími jevy trestného činu. Při určování spouštěcích jevů trestné činnosti mladistvých pachatelů se všech deset respondentů shodlo, že jde především o omamné a psychotropní látky a jedy, kdy právě pod jejich vlivem dochází k protiprávnímu jednání mladistvých. K tomuto jevu pak ještě dodali tři respondenti (konkrétně respondenti č. 2, č. 7, č. 10) partu mladistvého jako spouštěč, kdy se trestné činnosti musí zúčastnit, pokud chce zůstat členem tohoto kolektivu.

U zletilých je situace se spouštěcími jevy podobná, kdy sedm z deseti respondentů (jedná se o respondenty č. 1 – č. 7) opět zmínilo omamné a psychotropní látky a jedy, které bezprostředně souvisí s protiprávním činem. Dále pak pět respondentů (konkrétně č. 2, č. 7 – č. 10) uvedlo jako spouštěcí jev psychicky vypjatou situaci, kdy si pachatel neumí poradit jinak než užitím násilí. I Kuchta, Válková a kol. (2005) uvádějí, že trestné činy spáchané v opojení vzniklém pod vlivem drog, a to nejen v době intoxikace, ale i v době abstinčního syndromu, tvoří velmi početnou skupinu.

Na základě těchto poznatků lze stanovit **hypotéza č. 8:** *Charakter prostředí a vliv tohoto prostředí je spouštěcím momentem, který ovlivňuje*

samotné jednání mladistvých a zletilých pachatelů, jednajících pod vlivem omamných či psychotropních látek a jedů, přičemž u zletilých pachatelů pak k tomuto protiprávnímu jednání dochází i pod vlivem vypjaté psychické situace.

Třetí a zároveň poslední okruh otázek se zabýval problematikou recidivy a jejího odrazu v trestné činnosti. Častější recidivu uvedlo všech deset respondentů u zletilých. Respondent č. 1 zhodnotil recidivu v poměru 16 % x 25 % (mladiství ku zletilým). Respondent č. 2 se k této problematice vyjádřil, že recidiva s věkem narůstá.

Z tohoto vyplývá **hypotéza č. 9: Míra recidivy je zřetelně adekvátní věku pachatelů - se stoupajícím věkem narůstá.**

V další části posledního okruhu jsem se zajímala o příčiny recidivy, které způsobují opakovanost protiprávního jednání. U mladistvých byla sedmi z deseti respondentů (konkrétně respondenty č. 1 - č. 4, č. 7 – č. 9) označena rodina, která se nijak nemění, nevyvíjí a neuvědomuje si podíl na trestné činnosti svého potomka. Dále byly dvěma respondenty (konkrétně respondenty č. 4 a č. 8) zmíněny finance, kterých samozřejmě jedinec po absolvování trestu nemá mnoho. Mimo jiné poukázali respondenti č. 7 a č. 9 na přetrvávající vliv party, se kterou se mladistvý dopustil protiprávního jednání poprvé a do tohoto kolektivu se on vrací, protože nemá nikoho jiného. A na poslední podstatnou příčinu upozornili respondenti č. 6 a č. 10, a to na mírné tresty, které jsou mladistvým udělovány, a které v nich nezanechají potřebnou míru respektu k zákonům.

U zletilých se taktéž opakují situace, které vedly k prvotnímu protiprávnímu jednání. Šest z deseti respondentů (jedná se o respondenty č. 1, č. 2, č. 5, č. 7, č. 8, č. 9) konstatovalo, že hlavní příčinou je životní postoj recidivisty, který nemá zájem o změnu. S tím souvisí i další příčina uvedená sedmi respondenty (konkrétně jde o respondenty č. 2 – č. 6, č. 8), a to neměnná sociální situace a s tím související finanční problémy, které ještě narůstají. Dále respondenti č. 4 a č. 6 uvedli nevyřešené problematické partnerské či rodinné vztahy. A problém v nedostatečných trestech viděli respondenti č. 7 a č. 10.

Z těchto poznatků by mohla být stanovena **hypotéza č. 10:** *Příčinou recidivy jak u mladistvých, tak u zletilých je i v případě absolvování trestu návrat do stejné životní situace, která zapříčinila prvotní páchaní trestné činnosti.*

V poslední části tohoto okruhu šlo o vyhodnocení vlivu recidivy na trestnou činnost. V tomto případě došlo u všech deseti respondentů ke shodě, a to jak v případě mladistvých, tak zletilých. Respondenti konstatovali, že s rostoucí zkušeností dochází ke zvyšování profesionality při provedení činu, pachatelé po sobě lépe zahlazují stopy. Dle všech deseti respondentů je nejčastějším trestným činem krádež, na které se zkušenost projevuje velmi zřetelně. Respondenti č. 3 a č. 10 uvedli, že v případě opakovaného násilného napadání oběti roste u pachatele sebevědomí a intenzita násilného jednání narůstá.

Z tohoto vyplývá **hypotéza č. 11:** *Vlivem opakovaného protiprávního jednání pachatelů u nich dochází k promyšlenějšímu jednání a z toho vyplývající stále obtížnější dokazování protiprávního jednání těchto pachatelů ze strany orgánů činných v trestním řízení.*

6 ZÁVĚR

Na počátku mé bakalářské práce jsem si stanovila cíl zkoumat a konfrontovat násilnou trestnou činnost páchanou mladistvými a zletilými pachateli a zaměřila se na jeho splnění. K tomuto byla využita metoda řízeného rozhovoru s respondenty z řad pracovníků působících na úseku kriminality (kriminalisté Policie ČR, úředníci Probační a mediační služby ČR, soudci, státní zástupci a advokáti), kteří byli z hlediska svých odborných znalostí a zkušeností kompetentní podávat informace k dané problematice.

Na základě tohoto řízeného rozhovoru byly stanoveny hypotézy:

Hypotéza č. 1: *Mladiství pachatelé se nedopouštějí, oproti zletilým pachatelům, násilné trestné činnosti, která by dosahovala tak vysokého stupně společenské nebezpečnosti.*

Hypotéza č. 2: *Mladiství pachatelé nemívají s objekty násilné trestné činnosti příbuzenský vztah, na rozdíl od objektů násilné trestné činnosti zletilých, kde tento jev bývá častý.*

Hypotéza č. 3: *Hlavním prostředkem k páchání násilné trestné činnosti se jeví jak u mladistvých, tak u zletilých pachatelů především jejich vlastní síla a tělo. Dále pak u obou skupin pachatelů lze konstatovat použití zbraně v podobě nože a v případě zletilých pachatelů pak legálně i nelegálně držené střelné zbraně.*

Hypotéza č. 4: *Mladistvého a jeho budoucí jednání ovlivňuje z největší části absence fungující rodiny, kdy je zájem rodičů, týkající se jednání mladistvého, minimální, někdy téměř vymizelý.*

Hypotéza č. 5: *Příčinou protiprávního jednání zletilých je v převážné většině případů špatná sociální situace a s tím související postavení ve společnosti, kdy se tyto lidé pohybují na nejnižší příčce a od toho se odvíjí rovněž absence finančních prostředků, kdy všechny tyto aspekty vyúsťují v závadové chování těchto jedinců, které často vyúsťuje ve fyzické napadání partnerů a v další formy domácího násilí.*

Hypotéza č. 6: *Hlavními motivačními prvky mladistvého, spočívající v páchání trestné činnosti, je snaha upozornit na svoji osobu, dále pak získání finančních*

prostředků za účelem obstarání si věcí, které jsou mu jinak nedostupné a přiřazení se ke skupině lidí, jejichž jednání, v řadě případů protiprávní, mu imponuje.

Hypotéza č. 7: *U zletilých je hlavním motivem zlepšení finanční situace a v případě partnerských vztahů pak násilné jednání, spočívající ve snaze určitým způsobem ovládat jednání partnera.*

Hypotéza č. 8: *Charakter prostředí a vliv tohoto prostředí je spouštěcím momentem, který ovlivňuje samotné jednání mladistvých a zletilých pachatelů, jednajících pod vlivem omamných či psychotropních látek a jedů, přičemž u zletilých pachatelů pak k tomuto protiprávnímu jednání dochází i pod vlivem vypjaté psychické situace.*

Hypotéza č. 9: *Míra recidivy je zřetelně adekvátní věku pachatelů - se stoupajícím věkem narůstá.*

Hypotéza č. 10: *Příčinou recidivy jak u mladistvých, tak u zletilých je i v případě absolvování trestu návrat do stejné životní situace, která zapříčinila prvotní páčání trestné činnosti.*

Hypotéza č. 11: *Vlivem opakovaného protiprávního jednání pachatelů u nich dochází k promyšlenějšímu jednání a z toho vyplývající stále obtížnější dokazování protiprávního jednání těchto pachatelů ze strany orgánů činných v trestním řízení.*

Jak tyto hypotézy vznikly, je podrobněji popsáno v části diskuze. Pro potvrzení hypotéz by bylo nutné, aby byl proveden detailnější rozbor a byl při něm využit větší počet respondentů.

Po vypracování této bakalářské práce jsem si uvědomila rozsah okolností, které ovlivňují postavení a jednání každého člověka a jak hluboce problematika kriminality sahá. Proto považuji prevenci, a to zejména primární, za nedílnou součást vzdělávání každého jedince. Myslím si, že zahájení této prevence by mělo spadat již do předškolního věku dítěte, a to nejen u dítěte samotného, ale i u jeho rodičů. Dle mého názoru si totiž mnozí rodiče ani neuvědomují, jakým způsobem mohou svého potomka ovlivňovat. Dospěla jsem k názoru, že by bylo potřebné

rozšířit povědomí rodičů o dané problematice např. prostřednictvím besed či přednášek a zbavit je názorů, že jich a jejich dětí se tento problém netýká.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. 272 s. ISBN 80-7178-931-3.
2. EPRÁVO. *Latentní kriminalita*. [online] 2002 [cit.2009-05-05]. Dostupné z:
<<http://www.epravo.cz/top/clanky/latentni-kriminalita-15571.html>>.
3. ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. 1. vyd. Praha: Amulet, 2000. 126 s. ISBN 80-86299-22-8.
4. FLEISCHMANN, O. *Prevence sociálně patologických jevů*. [online] [cit. 2009-03-07]. Dostupné z:
<http://pf.ujep.cz/ccv/elearning/e-opory/Fleischmann/prevence_socpat.pdf>.
5. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-x.
6. IZERA, M. *Mladistvý vězeň, výkon trestu odnětí svobody mladistvých odsouzených*. [online] 2002 [cit. 2009-04-16]. Dostupné z:
<<http://cevap.cz/default.php.?&ID=13&publ=17&cl=47>>.
7. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.
8. KRZÁK, J. *Šikana, agresivita a agresivní projevy mezi odsouzenými*. České Budějovice, 2008. 71 s. Bakalářská práce na Teologické fakultě

Jihočeské Univerzity na katedře Psychologie a sociologie. Vedoucí bakalářské práce Jaroslav Hála.

9. KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol., *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. 568 s. ISBN 80-7179-813-4.
10. MACÁK, P. *Kriminalita mládeže*. České Budějovice, 2009. 56 s. Bakalářská práce na Pedagogické fakultě Jihočeské Univerzity na katedře Sociální pedagogiky. Vedoucí bakalářské práce Jan Hejda.
11. MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 144 s. ISBN 80-7178-747-7.
12. MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. Praha: Portál, 1998. 117 s. ISBN 80-7178-229-7.
13. MALÁ, E. *Agrese u dětí a adolescentů*. [online] 2005 [cit. 2009-02-15]. Dostupné z:
<<http://www.solen.cz/pdfs/psy/2005/01/01pdf>>.
14. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-x.
15. MINISTERSTVO VNITRA. *Prevence kriminality*. [online] 2008 [cit. 2009-03-25]. Dostupné z:
<<http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-169232>>.
16. MINISTERSTVO VNITRA. *III. Strategie prevence criminality na léta 2008-2011*. [online] 2008 [cit. 2009-07-05]. Dostupné z:

<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/strategie1016/strategie3.pdf>>.

17. MINISTERSTVO VNITRA. *Zpráva o bezpečnostní situaci na území ČR za rok 2008*. [online] 2008 [cit.2009-05-05]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-situace-dokumenty.aspx>>.
18. NĚMCOVÁ M. *Recidiva v pojetí právním, kriminologickém a penologickém*. [online] 2007 [cit. 2009-05-05]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/109518/pravf-b/Bakalarska_prace.doc?lang=en>.
19. NĚMEČEK, A. *Protiprávní činy mládeže a sankce dle zákona č. 218/2003 Sb.* [online] 2008 [cit. 2009-04-09]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/173798/pedf_b/BPProtipravniciny_mladeze.txt>.
20. NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., a kol., *Trestní právo hmotné: 1. obecná část*. 5 vyd. Praha: ASPI, 2007. 556 s. ISBN 978-80-7357-258-7.
21. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Poslání a cíle Probační a mediační služby ČR*. [online] 2009 [cit. 2009-05-05]. Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=21>.
22. POLICIE ČR. *Povinně zveřejňované informace*. [online] 2008 [cit. 2009-05-08]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/povinne-informace-136591.aspx>>.
23. PONĚŠICKÝ, J. *Agrese, násilí a psychologie moci*. 1. vyd. Praha: Triton, 2004. 211 s. ISBN 80-7254-593-0.

24. PORADNA PRO OBČANSTVÍ / OBČANSKÁ A LIDSKÁ PRÁVA. *Manuál právní pomoci*. [online] 2008 [cit. 2009-05-20]. Dostupné z: <http://www.diskriminace.info/dpp-pravnipomoc/manualpravnipomoci.pdf>.
25. PRŮVODCE SVĚTEM POVOLÁNÍ. *Soudce*. [online] 2007 [cit. 2009-05-21]. Dostupné z: <http://www.occupationesquide.cz/cz/povol/povolání.aspx?par=683.htm>.
26. ŘEHOŘ, J. *Základy kriminologie*. [online] 2007 [cit. 2009-07-05]. Dostupné z: <http://www.zsf.jcu.cz/struktura/katedry/radio/informace-pro-studenty/ucebni-texty/zaklady-kriminologie.doc>.
27. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
28. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., a kol., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. 1043 s. ISBN 80-7179-829-0.
29. VEVERA, J., UHROVÁ, T., a kol., *Násilné chování a možnosti jeho ovlivnění: 1. díl – výskyt, rozdělení a klinické koreláty*. [online] 2002 [cit. 2009-05-25]. Dostupné z: <http://www.solen.cz/pdfs/psy/2002/05/08.pdf>.
30. VRÁTNÝ, J. *Prevence delikvence u dospívající mládeže*. [online] 2008 [cit. 2009-05-26]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/221670/pedf_m/Diplomova_prace.txt.

31. ICM MIDM MŠMT. *Kriminalita a delikvence – charakteristika*. [online] 2007 [cit. 2009-05-05]. Dostupné z: <<http://www.icm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>>.
32. IURIDICTUM – ENCYKLOPEDIE O PRÁVU. *Státní zástupce*. [online] 2009 [cit. 2009-05-23]. Dostupné z: <http://iuridictum.pecina.cz/u/st%C3%A1tn%C3%AD_z%C3%A1stupce>.
33. *Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění*. [online] [cit. 2009-05-22]. Dostupné z: <http://www.lexdata.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df100000000000000000/c12571cc00341df1c1256d73002b4303?OpenDocument>.
34. *Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, v platném znění*. [online] [cit. 2009-05-05]. Dostupné z: <<http://zakonycr.cz/seznamy/140-1961-Sb-trestni-zakon.html>>.

8 KLÍČOVÁ SLOVA

Agrese

Násilí

Mladiství

Kriminalita

Trestný čin

Provinění

9 PŘÍLOHY

Příloha 1: Záznamový arch k rozhovoru

Příloha 1: **Záznamový arch k rozhovoru**

Identifikační údaje:

- Vaše profese:

.....

- Délka Vaší praxe:

.....

1. Jaké druhy trestné činnosti s použitím násilí jsou páčány?

a) mladistvými

.....
.....
.....

b) zletilými

.....
.....
.....

2. Jaký z výše uvedených trestných činů je dle Vašeho názoru nejzávažnější z hlediska následků?

a) u mladistvých

.....
.....

b) u zletilých

.....
.....

3. Na jakých objektech je páchána násilná trestná činnost ?

a) mladistvými

.....

...

b) zletilými

.....

.....

4. Jakými prostředky je páchána násilná trestná činnost ?

a) mladistvých

.....

.....

b) zletilých

.....

.....

5. Jaké jsou dle Vašeho názoru příčiny násilné trestné činnosti ?

a) mladistvých

.....

.....

b) zletilých

.....

.....

6. Jaké jsou motivy (důvody) páchání násilné trestné činnosti ?

a) u mladistvých

.....

.....

b) u zletilých

.....

.....

7. Jaké jsou spouštěcí jevy násilného trestného činu ?

a) u mladistvých

.....
.....

b) u zletilých

.....
.....

8. V jaké míře dochází k recidivě trestné činnosti ?

a) u mladistvých

.....
.....

b) u zletilých

.....
.....

9. Jaké jsou dle Vašeho názoru příčiny recidivy ?

a) u mladistvých

.....
.....

b) u zletilých

.....
.....

10. Jak ovlivňuje recidiva způsob provedení trestného činu ?

a) u mladistvých

.....
.....

b) u zletilých

.....
.....

11. Jaké trestné činy jsou u recidivy nejčastější?

a) u mladistvých

.....
.....

b) u zletilých

.....
.....